

FORORD

Det er med både lettelse og vemod at jeg nå er ved veis ende på dette prosjektet. Det har vært en intensiv og lærerik prosess som jeg ikke ville vært foruten. Dette har vært et halvår med mange innspill og tanker, et halvår som har gitt meg et faglig løft og et økt engasjement. Det føles rart å skulle avslutte studiene, men på samme tid skal det bli godt å kunne konsentrere seg om andre plan i livet.

Jeg har flere å takke for at arbeidet med dette prosjektet har blitt en realitet. Først og fremst vil jeg takke barnehagen og barnehagelærer som stilte opp på tross av omstendighetene. Jeg er veldig takknemlig for at jeg fikk et innblikk i deres praksis, tanker og refleksjoner. Takk til min kjære samboer, Bjarte som har hatt troen på meg og tatt ansvar for barn og hjem i ekstra hektiske perioder. En stor takk rettes videre mot tre (snart fire!) små, som uten å være klar over det, har hatt stor betydning for min motivasjon for å ferdigstille arbeidet med denne masteroppgaven. På tross av å gjøre rammevilkårene for arbeidet noe utfordrende, har min kjærighet til dere vært min sterkeste driv og motivasjon gjennom denne prosessen. Nå når jeg har kveldene fri for skriving er det med stor glede at dere endelig kan få høre en ekstra god natt historie på sengekanten.

Avslutningsvis vil jeg vie en stor takk til min veileder, Ingvild Åmot som har satt meg på rett kurs, bidratt med gode innspill og hatt troen på meg. Uten din hjelp hadde ikke denne oppgaven blitt en realitet.

Tusen takk!

SAMMENDRAG

Tema for denne masteroppgaven er omsorg for ettåringer i barnehagen, og jeg har undersøkt hvilke kvaliteter som blir viktig i omsorgsarbeidet inn imot de minste barna som begynner i barnehagen. Oppgavens problemstilling er: *Hvordan opplever en barnehagelærer at hun ivaretar ettåringers behov for omsorg gjennom barnehagedagen?* For å besvare problemstillingen har jeg gjennomført en kvalitativ undersøkelse bygget på et mikro-etnografisk studie med en hermeneutisk tilnærming. Jeg har benyttet meg av både observasjoner og intervju som metode for datainnsamling. Jeg har observert samspillssekvenser mellom ettåringer og en barnehagelærer på en småbarnsavdeling, med fokus på barnehagelærers praksis i møte med ettåringer. Etter observasjonsperioden intervjuet jeg barnehagelærer for å få tak i hennes tanker og refleksjoner rundt omsorgsarbeidet og egen praksis. Enkelte av observasjonene ble brukt i form av eksempler og ga mulighet til supplerende spørsmål til intervjuguiden under intervjuet.

Som teoretiske grunnlaget har jeg valgt å redegjøre for tilknytningsteori av John Bowlby og Mary Ainsworth, for så å flytte fokuset på Knud E. Løgstrup og Nel Noddings perspektiver på etisk omsorg. Videre har jeg gjort rede for perspektiver på profesjonell omsorg i lys av Per Nortvedt, i tillegg til å løfte fram blant annet Ole Henrik Hansens tanker om kjærlighetens rolle i det profesjonelle omsorgsarbeidet

Gjennom analysearbeidet ble seks kategorier fremtredende: 1) *Kjærligheten til barnet*, 2) *påloggede voksne*, 3) *barns omsorg for hverandre*, 4) *foreldresamarbeid*, 5) *mindre grupper* og 6) *få planer*. Med utgangspunkt i mine observasjoner og forskningsdeltakerens uttalelser i intervjuet har jeg i lys av teori drøftet kategoriernes betydning for ettåringens behov for omsorg i barnehagen.

Studien konkluderer med at et tett samspill mellom prosessuelle og strukturelle kvaliteter blir viktig for å ivareta ettåringers behov for omsorg, hvor relasjonene mellom de ansatte og barna tillegges størst verdi. I det relasjonelle arbeidet trekkes kjærligheten fram som en kjernekompetanse og anses å ha verdi for barnets trivsel og utvikling. Kjærlighet i profesjonell sammenheng byr likevel på etiske dilemmaer, noe som fremmer behovet for etiske prinsipper i forholdet mellom en profesjonell versus privat kjærlighetsforståelse.

INNHALDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	5
1.1	Aktualisering	5
1.2	Min bakgrunn	6
1.2.1	Min forforståelse	7
1.3	Problemstilling.....	7
2	TIDLIGERE FORSKNING	9
2.1	Nordiske studier.....	9
2.2	Internasjonale studier.....	11
3	BEGREPSAVKLARING OG TEORETISK FORSTÅELSESRAMME	13
3.1	Sentrale begreper	13
3.1.1	Kvalitet i barnehagen	13
3.1.2	Omsorg i barnehagen	14
3.1.3	Sensitiv omsorg	15
3.2	Tilknytning	16
3.2.1	Trygg tilknytning.....	16
3.2.2	Utrygg tilknytning	17
3.2.3	Små barns vennskap og omsorg for hverandre	17
3.3	Profesjonell omsorg	19
3.3.1	Kjærlighet i den pedagogiske relasjonen	19
3.3.2	Nærhet og distanse	21
3.4	Nærhetsetikk og omsorgsetikk	22
3.4.1	Løgstrups etiske fordring	22
	Noddings omsorgsetikk	23
3.4.2	Kritikk mot Noddings omsorgsetikk	24
4	METODE	26
4.1	Valg av forskningsdesign og metode.....	26
4.1.1	Å forske i eget felt.....	27
4.2	Datainnsamling	27
4.2.1	Utvalg	28
4.2.2	Observasjoner.....	28
4.2.3	Intervju	29

4.3	Analyse	30
4.4	Etiske vurderinger.....	31
4.4.1	Samtykke.....	32
4.5	Vurdering av datas gyldighet.....	33
4.5.1	Pålitelighet.....	33
4.5.2	Troverdighet	33
4.5.3	Overførbarhet	33
5	RESULTAT OG DRØFTING	34
5.1	Barnehagelæreres bakgrunn	34
5.1.1	Innledende drøfting	34
5.2	Kjærligheten til barnet	35
5.2.1	Drøfting	37
5.3	Påloggede voksne	40
5.3.1	Drøfting	42
5.4	Barns omsorg for hverandre	44
5.4.1	Drøfting	45
5.5	Foreldresamarbeid	47
5.5.1	Drøfting	49
5.6	Mindre grupper	50
5.6.1	Drøfting	52
5.7	Få planer	53
5.7.1	Drøfting	55
5.8	Sammenfattende drøfting	55
6	AVSLUTNING	58
6.1	Veien videre.....	59
7	REFERANSER	60
8	VEDLEGG.....	64
	- Vedlegg nr. 1: Godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS	
	- Vedlegg nr. 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæringskjema	
	- Vedlegg nr. 3: Intervjuguide	

1 INNLEDNING

1.1 Aktualisering

Etter at regjeringen i 2007 la fram budsjettforslag i statsbudsjettet hvor det ble lagt til rette for full barnehagedekning i Norge fra 2008 (Regjeringen, 2007), har barnehagesektoren i Norge gjennomgått en stor utbygning. Den største økningen av barn har funnet sted for landets ett og to-åringer, fra en dekningsgrad på 15 % i 1990 sammenlignet med en andel på 80,1 % i 2014. Andelen barn som går i barnehage i Norge er høy sammenlignet med andre land (Barnehagespeilet, 2015).

Det er ikke bare økningen av antall ettåringer som har vært avgjørende for barnehagens utvikling de siste årene, men synet på barn har også gjennomgått store endringer. Berit Bae (2009) viser til det Dion Sommer ser på som et paradigmeskifte i synet på barn. Tidligere ble barn sett på som sårbare og totalt avhengig av omsorg og beskyttelse, mens det nye synet på barn og barndom ser på barn som et subjekt fra starten på livet, og ikke som et objekt som kun skal påvirkes og formes. James, Jenks & Prout (1999) bruker begrepene «human beings» og «human becomings» i sine drøftinger rundt synet på barn, som innebærer et fokus på viktigheten av å møte barn som individer med tanker, meninger og følelser framfor å se på barn som noe uferdig. Denne endringen i synet på barn forutsetter også at det har skjedd en endring i barnehageansattes måte å møte barn på. Når de fleste av landets ettåringer oppholder seg i barnehagen store deler av sin våkne tid, er det ikke bare foreldrene som spiller en rolle i forhold til omsorgsarbeidet, men de ansatte i barnehagen blir også viktige i forbindelse med barnets helhetlige utvikling.

Drugli (2014) viser til at det i de siste årene har pågått en debatt rundt de barna som er rundt ett år når de starter i barnehagen, og om tidlig start i barnehagen er med på å fremme barns utvikling, eller om det kan virke stressende og gi dem økt risiko for senere problemer. I en undersøkelse gjort av Løvgren og Gulbrandsen (2012) som har studert barnehageansattes holdninger til passende alder for barnehagestart, kom det fram at 46 % av de barnehageansatte som deltok i studien synes at 12 måneder var for tidlig å begynne i barnehagen. Likevel begynner et stort antall barn i barnehagen i denne alderen. Simen Tveitereid (2008) stiller i sin bok «Hva skal vi med barn?» spørsmål ved hva det vil si å være i barnehagen for så små barn. På samme tid kritiserer han regjeringens voldsomme utbygging av barnehager ved at det ikke ligger relevant norsk forskning til grunne og hevder at norske politikere og forskere ikke har vært nok opptatt av barnehagens betydning for barna.

På bakgrunn av dagens samfunnssituasjon hvor de fleste familier nå gjerne består av foreldre som er i full jobb, er det blitt en selvfølge at ettåringen begynner i barnehage. Jeg tror det blir viktig å flytte fokuset bort fra hvor vidt barnehagen er bra eller ikke for ettåringen, og bygge videre på hvordan vi på best mulig måte kan jobbe for å sikre kvaliteten på tilbudet og ivareta ettåringenes behov for omsorg og utvikling i en hverdag hvor barnehagen opptar så mange timer i uken. Dalli mfl. (2011) har gjennomført en omfattende forskningsoversikt fra New Zealand som omhandler små barn og barnehager. Det argumenteres blant annet for at det eksisterer et tett samspill mellom barns kropp og hjerne, og at tidlige erfaringer blir en del av vår kropp og dermed er med på å legge grunnlaget for hvordan vi erfarer verden videre. I rapporten formuleres det tre hovedpunkter som blir viktige i forbindelse med kvaliteten på tilbudet for barn under toårsalder: 1) Å gi barn sensitiv og responsiv omsorg, 2) barnehager med lav stressfaktor gjennom høy personaltetthet og små barnegrupper og 3) at det eksisterer et nettverk hvor pedagogene støtter og utvikler hverandre i en profesjonell gruppe. Både Hart (2012) og Adamson (2008) viser til forskning gjort på barns hjerne hvor de første leveårene viser seg å være spesielt viktig i forbindelse med hvordan barnet erfarer verden i senere alder. Med ettåringenes inntog i barnehagen blir derfor barnehageansatte sentrale i forbindelse med barnas utvikling og bør settes i fokus.

1.2 Min bakgrunn

Med en bachelorgrad i psykologi og med bakgrunn i nevrobiologisk tenkning har jeg latt meg fascinere av hvordan omsorg, tilknytning og menneskelige relasjoner spiller en viktig rolle for barnets utviklingen de første leveårene. Både som mor til tre gutter og ansatt i en barnehage med erfaring med arbeid med de minste barna, har følelsen av å sitte med et voksende ansvar for å sørge for at barnets omsorgsbehov og utvikling blir ivaretatt på best mulig måte økt i takt med barnehageutviklingen. Jeg har en rekke gode erfaringer med meg, men jeg har også kjent på følelsen av å ikke strekke til fordi det har vært alt for mange behov som skal dekkes og alt for få hender til å greie å gjennomføre det. Det er sårt å prioritere det ene barnet foran det andre i situasjoner hvor begge trenger meg, og jeg kun greier å møte ett og ett behov i gangen. Det min erfaring som barnehageansatt har lært meg er i stedet for å fokusere på det som ikke fungerer, så må man snu seg og se på hva som er bra og bygge videre på det. Man skal ikke overse det som ikke fungerer, men dersom fokuset utelukkende blir på det negative er det lett å bli gående i en ond sirkel.

Disse tankene rundt egen praksis har vært utgangspunktet for tema i dette prosjektet. Mitt ønske har vært å gå i dybden av én barnehagelærers praksis, tanker og refleksjoner rundt omsorgen for ettåringene i barnehagen, med et videre ønske om å løfte fram faktorer som er med på å gjøre barnehagen til et godt sted for de aller minste barna. Målet med studien har vært å få et innblikk i hvordan en barnehage jobber med omsorg for de minste barna. Jeg har hatt et personlig driv basert på eget engasjement og nysgjerrighet, med et ønske om et bidrag til å belyse sider ved arbeidet med ettåringene i barnehagen som kan være til nytte for andre. I tillegg håper jeg at de faktorer som løftes fram kan være med på å bidra til tidlig innsats i arbeidet med å styrke barns tilknytning og relasjoner i barnehagen, med ønske om å redusere mulige utfordringer for barn i utsatte grupper.

1.2.1 Min forforståelse

Fordi jeg i denne oppgaven er forsker i egen kultur i tillegg til å fokusere oppgaven min rundt et tema som jeg selv er over gjennomsnittet engasjert i, blir det viktig å redegjøre for min forforståelse for at lesere bedre skal forstå bakgrunnen for mine funn og tolkninger. Postholm (2010) viser til hvordan forskeren møter forskningsfeltet med sin teoretiske bakgrunn og antakelser. Disse teoriene og antakelsene fungerer som et filter som forskeren ser forskningsfeltet gjennom, og observasjonene kan derfor farges av forskerens forforståelse.

Min forforståelse om tema før jeg startet arbeidet med denne masteroppgaven, var forankret i tilknytningsteori og tanken om at ettåringer er avhengig av trygghet, stabilitet og nære relasjoner med mennesker som ønsker det beste for barnet. Som forskningsmetode har jeg valgt å bruke både observasjon og intervju, og har etter beste evne forsøkt å både observere med et åpent sinn og utarbeide en intervjuguide som ville fange opp ulike sider av omsorgsbegrepet i arbeidet med ettåringer. Likevel er det naturlig å anta at min forforståelse på området har farget forskningsarbeidet mitt i form av hva jeg har funnet interessant gjennom observasjonene og bakgrunnen for flere av spørsmålene i intervjuguiden.

1.3 Problemstilling

Med bakgrunn i både egne erfaringer og forskning gjort på de minste barna, har mitt ønske om å løfte fram faktorer som gjør barnehagen til et tilbud med høy kvalitet vokst fram. For å kunne løfte fram slike faktorer har valget på problemstilling falt på:

Hvordan opplever en barnehagelærer at hun ivaretar ettåringers behov for omsorg gjennom barnehagedagen?

For å bedre svare på min problemstilling har jeg gjennom observasjon og intervju sett nærmere på:

- *Hvordan samhandler barnehagelærer med ettåringene i omsorgssituasjoner?*
- *Hvilke tanker og refleksjoner har barnehagelærer rundt egen praksis i arbeidet med omsorgen for ettåringene?*
- *Hvilke kvaliteter blir viktige i omsorgsarbeidet knyttet til ettåringene i barnehagen?*

2 TIDLIGERE FORSKNING

For å skaffe meg en oversikt over feltet har jeg gjort selvstendige søk gjennom ulike søkemotorer hvor jeg har kommet over noen interessante artikler og masteroppgaver med relevans til mitt tema. Likevel fant jeg få norske studier som undersøker samspillet mellom personalet og de minste barna i barnehagen. Jeg har derfor hatt nytte av Druglis (2014) presentasjon av tidligere forskning i sin bok «*Liten i barnehagen*» samt Bjørnstad & Pramling Samuelssons (2012) forskningsoversikt over barn mellom 0-3 år. Litteraturlistene til de nevnte forfatteren har også åpnet opp for spennende litteratur. På bakgrunn av få norske studier har jeg valgt å inkludere både nordiske og internasjonale studier i min forskningspresentasjon. Videre har jeg valgt å presentere studier som både omhandler strukturelle og prosessuelle forhold, da begge faktorene trekkes fram som sentrale i forbindelse med barnehagekvalitet for de yngste barna.

2.1 Nordiske studier

Else Foss (2009) har i sin avhandling om voksnes omsorgsfulle væremåte i møtet med barn i barnehagen kommet fram til at personalets omsorgsfulle væremåte er grunnleggende for alt arbeid i barnehagen. Omsorg og oppdragelse må ses i relasjon og ikke hver for seg i samspillet med barn i barnehagen. Hun viser til at en omsorgsløs væremåte, affektbrudd og situasjoner hvor den voksne opptrer egosentrisk og viser mangel på hensyn ovenfor barnet, er med på å bidra til å hemme barns vei mot selvstendighet (Foss, 2009). Studien baserer seg på observasjonsmateriale av barn i alderen to til seks år i samspill med personalet, i tillegg til intervjusamtaler med de ansatte. Selv om ettåringer ikke inkluderes i Foss' forskningsarbeid, vurderer jeg disse funnen som overførbare til arbeidet med de yngste barna i barnehagen.

Maria Selmer-Olsen (2013) har sin masteroppgave *Sensitiv responsivitet i barnehage* studert hvordan profesjonelle omsorgsgiveres relasjoner til enkeltbarn får innvirkning på omsorgen. Studien baserer seg på observasjoner av samspillssekvenser mellom personalet og barna på en småbarnsavdeling fra 0-3 år i tillegg til et fokusgruppeintervju av de ansatte på avdelingen. Studien konkluderer med at omsorgsgivernes empatiske identifikasjon med enkeltbarn, og deres relasjoner til barna, vil styrke de voksnes sensitive responsivitet og dermed også den omsorgen barnet får i barnehagen (s. 50).

Helga Norheim (2014) studere i sin masteroppgave sammenhenger mellom barnehageansattes omsorgsfulle væremåte overfor ettåringer og strukturelle forhold i barnehagen. Studiens resultater indikerer at barnegruppestørrelse er av betydning for omsorgskvaliteten i samspillet

mellom ettåringer og omsorgsgivere i barnehagen. Små barnegrupper assosieres med høyere omsorgskvalitet. Det trekkes også en svak sammenheng mellom omsorgskvalitet og forholdstall mellom barn og voksne, der lave forholdstall assosieres med høyere omsorgskvalitet. Videre finner hun ingen statistisk signifikant sammenheng mellom personalets barnehagefaglige utdanningsbakgrunn og omsorgskvaliteten, men at det eksisterer en noe større variasjon i omsorgsfulle væremåter blant de ufaglærte, enn hos det øvrige personalet.

Anne Kjellevold (2003) har i sin hovedoppgave sett på omsorgskvalitet ovenfor ett- og toåringer i fire ulike barnehager. Konklusjonen ble at det er store variasjoner når det gjelder omsorgsevne, og da særlig innad i samme avdeling. Videre ble det ikke funnet noen sammenheng mellom omsorgsevne og faglig bakgrunn. Også Sandseter, Seland og Bratterud (2012) fant i en observasjonsstudie at voksnes relasjonskompetanse i barnehagen varierer. Selv om det ble observert tilfeller hvor barna ble sett og ivaretatt på en omsorgsfull måte i enkelte tilfeller, ble det også observert situasjoner hvor små barns signaler og uttrykk ble oversett eller ikke møtt på en god måte. Det ble også observert episoder hvor de minste barna vandret rundt alene i relativt lange perioder, både inne og ute.

Ole Henrik Hansen (2013) studerer i sin avhandling om samspillet mellom barn og voksne i danske vuggestuer har sammenheng med vuggestuenes strukturelle forhold. Kort oppsummert finner han sammenheng mellom antall interaksjoner mellom barn og voksne og antall barn per voksen. Vuggestuer med høy voksentetthet assosieres med flere og lengre interaksjoner mellom barn og voksen. Ansatte som har ansvar for en barnegruppe alene trekkes også fram som en positiv effekt på antall interaksjoner og varigheten av dem. Han finner at når det er flere voksne samlet i samme rom, trekkes fokuset lett vekk fra barnet og over på samtalen de voksne imellom. Det studien i liten grad tar for seg er relasjonskvaliteten i samspillet mellom barn og voksne, noe som kan trekkes fram som en svakhet ved studien.

I sin avhandling om kjærlighet i sosialt arbeid foreslår Hilde Maria Thrana (2015) kjærlighet som en kjernekompetanse i relasjonsarbeid i sosialt arbeid og barnevern. I denne sammenheng inngår kjærligheten i sosialarbeiderens etiske kompetanse, på samme tid som den ses som en form for anerkjennelse i arbeid med utsatte grupper i samfunnet. Slik jeg vurderer det kan denne kunnskapen også ses i sammenheng med omsorg for de minste barna i barnehagen.

Bauchmüller, Gørtz & Rasmussen (2011) har i Danmark gjennomført en longitudinell studie for å se nærmere på hvilken effekt barnehagen har på barna. Studiens fokus var om det var noen sammenheng mellom barnehagekvalitet og kognitiv utvikling og språkutvikling målt i 9.klasse. Funnene som ble gjort var at høy voksentetthet per barn, høy andel mannlige ansatte, høyere andel av pedagogisk utdannede og høy andel minoritetsspråklige medførte en signifikant økning i barnas testresultater i dansk i 9. klasse. Selv om denne rapporten ikke fokuserer på de minste barna, hevder Bjørnstad & Pramling Samuelssons (2012) at resultatene kan ses som betydningsfulle for arbeidet med 0-3 åringer i barnehagen.

2.2 Internasjonale studier

Drugli (2014) viser til at flere internasjonale studier har vist at det er sammenheng mellom positive relasjoner med omsorgspersoner og læring, utvikling og trivsel for små barn i barnehagen. I en av de mest omfattende forskningsoversiktene fra New Zealand av Dalli mfl. (2011) formuleres det tre hovedpunkter som blir avgjørende for kvaliteten i barnehagen for barn under to år.

- Barnehager som har personal som gir barn sensitiv og responsiv omsorg.
- Barnehager med lav stressfaktor gjennom høy personaltetthet (det ideelle er 3:1), små barnegrupper (6-8 barn) og et rolig og stille miljø.
- Et nettverk hvor pedagogene utvikler seg og støtter hverandre som en profesjonell gruppe.

Med bakgrunn i nyere nevrovitenskaplig forskning som viser tette sammenvevde funksjoner mellom kroppens og hjernens funksjoner, må barnet møtes ikke bare med kognitiv stimulering, men forstås som kroppslige, sosiale og tenkende mennesker (Dalli mfl., 2011).

Drugli (2014) påpeker at det i denne forskningsoversikten kommer tydelig fram hvordan strukturelle og prosessuelle kvaliteter¹ henger sammen for å skape god kvalitet i arbeidet med de minste barna. Videre viser en nederlandsk studie gjort av 64 barnehager at en barn-voksenratio på 3:1 medfører et langt bedre samspill mellom barn og voksne enn dersom forholdet var 5:1 (de Schipper mfl., 2006)

Drugli (2014) viser til en forskningsoversikt fra USA av Phillips & Lowenstein (2011, i Drugli, 2014, s. 55) hvor funnen konkluderer med at 25 % av personalet som jobber med de yngste barna i barnehagen er svært sensitive, 25 % er moderat intensive og 20 % er moderat

---

¹ Begrepene strukturell og prosessuell kvalitet vil bli redegjort for senere i oppgaven

eller svært uengasjerte i samspillet. Dette trekkes fram som et problem da høy prosesskvalitet spiller en avgjørende rolle for små barns utvikling i barnehagen.

Elisabeth Solheim (2014) har satt sammen en oversikt over barnehageforskning hvor hun viser til flere internasjonale studier som har vist sammenheng mellom gode relasjoner til de voksne i barnehagen og bedre sosiale ferdigheter og mindre atferdsproblemer på kort sikt. Videre viser hun til studier hvor kvaliteten på voksen-barn-relasjonen kan spille en avgjørende rolle for barn i risikogrupper, blant annet engstelige barn eller barn med atferdsvansker. For risikoutsatte barn kan en trygg relasjon til en voksen i barnehagen være med på å utvikle nye sosiale ferdigheter for barnet, etablere nære relasjoner til jevnaldrende i tillegg til å utvikle bedre sosial kompetanse.

Geoffroy mfl. (2006, i Drugli, 2014, s. 63) har undersøkt stressnivået hos barn i forskjellige barnehager av ulik kvalitet, og en av hovedkonklusjonene er at det er sammenheng mellom dårlig kvalitet på barnehagene og forhøyet stressnivå hos barn. Gutter med vanskelig temperament trekkes fram som spesielt sårbare i møte med barnehager med dårlig kvalitet, fordi et forhøyet stressnivå kan føre til en økning i vanskene. Barnehager med høy kvalitet trekkes videre fram som avgjørende for å redusere risikoen for stressreaksjoner i barnehagen. Studier indikerer at det å møtes av oppmerksomme, sensitivt responderende voksne virker forebyggende for små barns stress (Gunnar & Donzella, 2002).

Kort oppsummert viser litteraturgjennomgangen at barnehagekvalitet for de minste barna bygger på forholdet mellom strukturelle og prosessuelle kvaliteter, hvor barnehageansattes evne til å være sensitiv i møtet med barna blir særlig viktig for voksen-barn-relasjonen.

3 BEGREPSAVKLARING OG TEORETISK FORSTÅELESERAMME

I dette kapittelet vil jeg først redegjøre for sentrale begreper gjennom oppgaven, for så å presentere det teoretiske forståelsesrammen jeg har støttet meg til. På bakgrunn av min forforståelse har jeg valgt å gjøre kort rede for Bowlbys tilknytningsteori og Ainsworths begreper trygg og utrygg tilknytning som et grunnlag for videre arbeid og forståelse. Det som hovedsakelig har fanget min interesse i analyseprosessen er spørsmålet om kjærlighet i rollen som profesjonell omsorgsgiver. Jeg har derfor lagt hovedvekten på perspektiver på profesjonell omsorg og kjærlighet i den pedagogiske relasjonen, i tillegg til å redegjøre for Løgstrup og Noddings etiske perspektiver på omsorg.

3.1 Sentrale begreper

I forbindelse med min problemstilling vil jeg redegjøre for min forståelse av kvalitet i barnehagen og omsorgsbegrepet. Barnehagekvalitet brukes aktivt i forbindelse med både tidligere forskning, i teoridelen og i drøftingen, og blir derfor et begrep som må forklares ytterligere. Jeg vil også redegjøre for hva som ligger til grunne for min forståelse av omsorgsbegrepet i forbindelse med de minste barna i barnehagen,

3.1.1 Kvalitet i barnehagen

Gjennom denne masteroppgaven nevnes kvalitetsbegrepet i forbindelse med arbeidet med de minste barna i barnehagen. I Meld. St. 24 (2012-2013) *Framtidens barnehage* blir det gjentatte ganger påpekt at det er de ansattes kompetanse som er den viktigste enkeltfaktoren for at barn skal utvikle seg i barnehagen, og Dalli mfl. (2011) viser til at kvalitetsbegrepet er nært knyttet til omsorg for de minste barna.

Hva som fremstår som god kvalitet i barnehagen vil variere etter hvilke interessegrupper en spør. Det er vanlig å dele det overordnede begrepet inn i to kategorier, prosesskvalitet og strukturkvalitet. De prosessuelle elementene ved kvalitet handler blant annet om å rette blikket inn mot barnehagens virksomhet og se på interaksjon mellom barn og voksen. I tillegg inngår barnehageledelse, de ansattes kompetanse i praksis og læringsmiljøet i barnehagen. Strukturkvalitet dreier seg om faktorer som kan måles, blant annet antall barn per voksen, de fysiske forholdene, personalets formalkompetanse, budsjett og areal (Gotvassli, 2013). På denne måten består kvalitet i barnehagen av to hovedfaktorer som til sammen utgjør grunnlag for barns trivsel og helhetlig utvikling (Meld. St. 24, 2012-2013). Min forståelse av bruken av

høy og lav kvalitet i barnehagen bygger derfor på graden av forholdet mellom prosessuell og strukturell kvalitet.

3.1.2 Omsorg i barnehagen

Tholin (2013) påpeker at det eksisterer mange ulike forståelser og innfallsvinkler til begrepet omsorg. Løvlie (1990) oppfordrer til at omsorg må forstås framfor å defineres, og at omsorg må belyses ut i fra konteksten det befinner seg i. Videre skiller han mellom to ulike perspektivet på omsorg, det personlig indre og det offentlige ytre. Det personlige indre handler om at omsorg bygger på en følelse som vies ovenfor andre som trenger støtte, hjelp eller pleie, mens det offentlige ytre knyttes til oppgaver relatert til omsorgspersoner i profesjonell sammenheng. Videre påpeker Løvlie (1990) at det er vanlig å tenke seg et naturlig instinkt i menneskets natur med et ønske om å vise omsorg for andre, en tilnærming til omsorg som finner sted også i barnehagesammenheng.

Omsorg har vært en av barnehagens kjerneoppgaver helt fra institusjonens opprinnelse. I Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2011) legges hovedansvaret for å skape omsorgsfulle relasjoner hos personalet og det påpekes at: «*Barn har rett til omsorg og skal møtes med omsorg. Barnehagens personale har en yrkesetisk forpliktelse til å handle omsorgsfullt overfor alle barn i barnehagen*» (Forskrift om rammeplan for barnehagen, 2011, s. 29). I tillegg viser Rammeplanen (2011) at barnehagens omsorgsarbeid innebærer både praktiske omsorgsoppgaver som påkledning, stell, søvn og måltid, og relasjonelt arbeid der den voksne må kunne være nær, lydhør og engasjert i samspill med barna.

Tholin (2013) stiller likevel spørsmål ved om omsorg har havnet i skyggen av læring² i barnehagen, og viser til at omsorg i faglig og politisk sammenheng er lite vektlagt i dag. I en artikkel av Löfdahl & Folke-Fichtelius (2015) som er en del av et større prosjekt som undersøker forandringer i førskolelærerprofesjonen i svenske førskoler, konkluderes det med at førskolelærere og deres ledere ikke snakker om omsorg i utvidende, stor grad. Når begrepet først blir nevnt trekkes utfordringer rundt dokumentasjonsarbeidet fram. Dermed utvikles nye strategier for å unngå utfordringer knyttet til dokumentasjon, noe som igjen fører til at begrepet omsorg får en ny betydning i form av læring og kunnskap. Brostöm (2009) argumenterer for å bruke *educare* som et felles begrep som ivaretar både læring og omsorg,

---

² Læring er et stort og komplekst begrep og jeg har valgt å ikke gå inn på det i særlig stor grad i denne oppgaven. Men fordi læring er en sentral del av barnehagens pedagogiske virksomhet, og vanskelig kan finne sted uten omsorg, har jeg valgt å berøre begrepet smått i denne sammenheng.

mens Halldén (2007) stiller seg skeptisk til begrepet fordi hun mener omsorg blir underordnet læring, når realiteten er omvendt.

3.1.3 Sensitiv omsorg

Drugli (2014) påpeker at ettåringen har andre behov enn eldre barn. Små barn har begrensede kognitive ferdigheter for å forstå hva som skjer nå foreldrene forlater dem, på samme tid som de har begrensede muligheter til å selv regulere sine følelser. De ansatte i barnehagen har derfor et ekstra ansvar for å gi mye støtte og skape en trygg base for barnet for at det skal takle adskillelsen fra foreldrene på best mulig måte. Drugli (2014) viser til at positive relasjoner mellom barnet og de ansatte i barnehagen blir sentral for barnets utvikling og trivsel. For å skape positive relasjoner må de ansatte i barnehagen være aktivt tilstede i samspillet og være sensitiv for å fange opp og forstå barnets signaler. De minste barnas ønsker og behov kommer ofte til uttrykk gjennom kroppsspråk, ansiktsuttrykk, bevegelser og stemme. På samme måte vil den voksnes stemme, kroppsspråk og ansiktsuttrykk utgjøre fundamentet for hvordan barnet forstår responsen som den voksne viser. For å kunne møte barnet på en sensitiv måte krevers det en emosjonell åpenhet fra den voksnes side gjennom å rette sin oppmerksomhet mot barnet og lære barnet å kjenne gjennom å engasjere seg i hvem barnet er og hvordan deres behov kommer til uttrykk (Drugli, 2014).

Selmer-Olsen (2013) diskuterer i sin masteroppgave begrepet sensitiv responsivitet. Hun skriver at sensitiv responsivitet viser til: « (...) *hvordan profesjonelle omsorgsgiveres i barnehagen er emosjonelt åpne og oppmerksomme ovenfor barn, oppfatter og tolker barns signal og behov, og til omsorgsgiverens evne til å reagere med en adekvat respons til dette*». (s. 6). Forskning viser at voksne som deltar aktivt i samhandling med de yngste på en sensitiv, tilstedeværende og engasjert måte, virker positivt på deres trivsel og utvikling (Dalli et al., 2011).

Jeg forstår omsorg i denne sammenheng som personalets evne til å tilfredsstille de minste barnas behov for både fysisk og psykisk støtte. Ettåringer både har og viser tydeligere behov for omsorg enn eldre barnehagebarn (Drugli, 2014). Omsorg eksisterer på ulike nivå og av ulik kvalitet, og det som blir viktig i møte med ettåringer blir å være sensitiv for barnets signaler og behov, på samme tid som personalets evne til å respondere med sensitivitet på disse behovene framstår som viktig. Videre forstår jeg sensitiv omsorg som et avgjørende grunnlag for barnets trivsel, utvikling og lærelyst, på samme tid som omsorg har en verdi i seg selv. Jeg støtter meg til omsorgens egenverdi og Halldéns (2007) argumentasjon om at

omsorg må være overordnet læring, på samme tid som omsorg blir et viktig grunnlag for barnets utvikling og motivasjon til å lære.

3.2 Tilknytning

Det nyfødte barnet er helt avhengig av assistanse og omsorg fra personer som sørger for mat, beskyttelse og varme. Smith (2002) viser til at begrepet «*tilknytning*» er noe mer enn bare den omsorgen som utgjør fysisk pass og pleie, gjennom at barnet i seks- til sju måneders alderen gjerne foretrekker enkelte personer framfor andre. Drugli (2014) påpeker at det å knytte seg til en eller flere nære voksenpersoner er en av de sentrale utviklingsoppgavene for barnet i det første leveåret. Hart (2012) viser til at barnets nervesystem ikke utvikles tilstrekkelig uten erfaring med en kjærlig omsorgsperson. Barnets følelsesmessige og sosiale evner utvikles ved at barnet får knytte seg til stabile voksne som har oppmerksomheten rettet mot barnets behov. Uten en slik kontakt med stabile og sensitive voksne vil ikke barns hjerne utvikle seg normalt, selv om de får sine fysiske behov dekket.

Forskeren John Bowlby (1980) har vært sentral i utviklingen av den forståelsen vi har av tilknytning som fenomen. Bowlby var opptatt av hvilke reaksjoner som viste seg hos barn når de ble separert fra sine nærmeste omsorgspersoner, gjerne mødrene. Han delte reaksjonene på adskillelse inn i tre faser: protest, fortvilelse og frakobling. Det starter gjerne med en protest mot å miste, før det går over i fortvilelse som en slags reaksjon på sorg, gjerne forbundet med aggressiv atferd mot omsorgspersonene, som en reaksjon for å forhindre at adskillelsen gjentar seg. I den tredje fasen går barnet til slutt over til å akseptere situasjonen, men det var gjennom sine observasjoner av denne fasen at Bowlby registrerte seg at denne aksepten som barnet etter hvert viste, i realiteten var en følelsesmessig frakobling fra tilknytningspersonen. I følge Bowlby kunne langvarige adskillelser i barnets tre første leveår gjøre denne frakoblingen permanent, i tillegg til å gjøre det vanskelig for barnet å knytte dype følelsesmessige bånd på et senere tidspunkt i livet (Tveitereid, 2008)

3.2.1 Trygg tilknytning

Begrepene trygg og utrygg tilknytning er utviklet av Mary Ainsworth (i Drugli, 2014) og utgjør en indikasjon på kvaliteten på samspillet mellom barnet og omsorgsgiver (Drugli, 2014). Barn med trygg tilknytning søker trøst når de trenger det, og gir uttrykk for at de stoler på at omsorgspersonen er tilgjengelig for dem. Trygg tilknytning etableres gjennom gjentatte erfaringer over tid hvor omsorgsgiver utøver sensitiv omsorg ovenfor barnet og fungerer som en trygg base for trøst og støtte. Sensitivitet i relasjonen innebærer at omsorgspersonen er

oppmerksom, er anerkjennende for barnets behov, adferd og ønsker (Smith, 2002). Når barnet føler seg trygg vil det være mindre opptatt av nærhet til omsorgspersonen hele tiden, men heller bruke sin energi på å utforske omgivelsene rundt seg. Det er i situasjoner hvor barnet opplever uro, frykt eller trenger hjelp at tilknytningssystemet vil bli aktivert og behovet for nærhet til omsorgspersonen blir ekstra viktig. På denne måten har trygg tilknytning ikke bare å gjøre med barnets emosjonelle utvikling, men det blir også viktig for barnets kognitive utvikling gjennom å fremme barnets muligheter for å lære og mestre sine omgivelser (Drugli, 2014).

3.2.2 Utrygg tilknytning

Utrygg tilknytning er resultatet av at samspillet mellom barnet og omsorgspersonen ikke er preget av sensitivitet og forutsigbarhet. Barn som har utrygg tilknytning vil ha vanskelig for å bevege seg ut for å utforske omgivelsene fordi de ikke kan stole på at noen er der for dem dersom de skulle ha behov for det (Broberg, Almqvist & Tjus, 2006 i Drugli, 2014).

Smith (2002) viser til to former for utrygg tilknytning: utrygg unnvikende og utrygg ambivalent tilknytning. Barn med utrygg og unnvikende tilknytning har foreldre som er forholdsvis avisende i omsorgsmønsteret ovenfor barnet, noe som resulterer i at barnet etter hvert ikke viser behov for at det vil ha omsorgspersonen som en trygg base. Fordi at barnet har erfart at omsorgspersonen ikke har noe å tilby, ber barn med utrygg unnvikende tilknytning sjeldent om trøst eller støtte (Broberg, Almqvist og Tjus, 2006 i Drugli, 2014).

Utrygg ambivalent tilknytning kan utvikles hos barn som har foreldre som oppfører seg på en usammenhengende måte, ofte som et resultat av mangelfulle omsorgsferdigheter (Smith, 2002). En krevende væremåte og heftige protester kan være typisk for barn med utrygg ambivalent tilknytning, og kan være en strategi for å bøte på mangelfull omsorg hos foreldrene.

3.2.3 Små barns vennskap og omsorg for hverandre

Tholin (2013) viser til at vi ikke må snevre tankene inn mot at små barn kun er mottakere av omsorg. Både Gunnvor Løkken (2000) og Anne Greve (2007) har i sine avhandlinger pekt på at også små barn kan utvikle vennskap og har betydning for hverandre. Løkken (2004) hevder at utviklingspsykologien i stor grad fokuserer på voksne-barn-relasjonen, og hun stiller spørsmål ved om vi fortsatt ser barnets kompetanse som avhengig av kontakt med en voksen, og om samspillet mellom små barn er avhengig av en aktiv tilstedeværende, sensitiv og responsiv pedagog som forutsetning for at samspillet barna imellom skal lykkes. Videre

påpeker hun verdien av at små barn går i barnehage blir viktig for at fellesskap mellom små barn skal kunne utvikle seg. I hennes doktorgrad (2000) dokumenterer hun at de yngste barna i barnehagen hovedsakelig er opptatt av andre barn framfor de voksne som jobber der. På denne måte blir inntoning og sympati barn imellom et viktig supplement til voksenkontakt. Videre hevder hun at mange barnehager for de minste er for organiserte og dominert av voksne, noe som virker hemmende på små barns muligheter for å vise hverandre sympati (Løkken, 1999).

Greve (2007) har undersøkt hvordan små barn gir uttrykk for en opplevelse av et felles «vi», som igjen blir en viktig del av vennskapet ut fra barns perspektiv. Videre påpeker hun at denne opplevelsen opptrer på ulik måte hos ett og toåringene, gjennom at ettåringene generelt er interessert i de andre barna, men de peker seg ikke ut én bestemt lekekamerat slik som toåringene (Greve, 2009).

For å bedre forstå hvordan vennskap kommer til uttrykk mellom små barn, trekker Greve (2007) fram følelsen av et felles «vi» som et viktig bidrag til å markere vennsksapsrelasjonen mellom barna. For å skape et felles vi, påpeker hun først og fremst at forholdet må være gjensidig, og at fellesskapsfølelsen gjerne bygger på elementer som møtet mellom barna, det å skape mening sammen og humor. Hun påpeker at møtet mellom barna blir helt essensielt for at et vennskap skal kunne utvikle seg. Barnehagen blir her en viktig arena hvor barna møtes regelmessig og oppholder seg mange timer sammen, noe som legger et viktig grunnlag for at barna skal kunne bygge opp vennsksapsrelasjoner. Videre påpeker Greve (2007) at mange av møtene mellom toåringene oppstår på bakgrunn av at de bevisst søker hverandre. Når det gjelder ettåringene, mener hun at møtene kan tyde på å være mer tilfeldige gjennom at møtene med andre barn er korte i varighet, og at de generelt vandrer mer rundt i rommet. Greve (2007) påpeker likevel at disse små møtene kan bidra som et grunnlag til fremtidige vennskap.

Det å skape mening sammen, det å ha et felles fokus i leken, trekkes videre fram som et grunnelement for at små barn skal utvikle vennskap. Greve (2007) viser til hvordan en lek barna i mellom medfører følelsen av at ingen av de er utbyttbare, og at de begge vet akkurat hva denne leken handler om. På denne måten skaper de mening i leken sammen, og styrker sin opplevelse av et felles «vi». Selv om ettåringene ikke på samme måte har etablert en felles levd historie sammen, kan de finne på å herme etter hverandre for eksempel gjennom å

begynne å trampe med beina mens de sitter sammen i en vogn. Slike korte møter med felles meningsskaping, kan være med på å bygge opp om vennsksapsrelasjoner, ifølge Greve (2007).

På denne måten blir barns vennskap og omsorg for hverandre et sentralt tema. Ansatte i barnehagen blir likevel en viktig faktor for å legge til rette for barns relasjoner til hverandre gjennom å danne gode betingelser for lek og samspill.

3.3 Profesjonell omsorg

Nortvedt (2001) peker på de forskjellige betingelsene ved det han kaller den private omsorgen og den profesjonelle omsorgen. I følge han ligger forskjellen i hva som motiverer disse to formene for omsorg. Den private omsorgen kjennetegnes av langvarig følelsesmessig og relasjonell tilknytning mellom partene, mens den profesjonelle omsorgen på sin side er forankret i forhold som er uavhengige av den relasjonelle tilknytningen. Den er styrt av mange og forskjellige hensyn til ivaretagelsen av det enkelte barn, den skal være saksorientert og faglig, og er motivert ut fra en sosial forpliktelse. Dette vil igjen ha implikasjoner på hvor personlig den kan være. I følge Nortvedt (2001) skal ikke omsorg i barnehagesammenheng være en erstatter for den familiære omsorgen, men den skal fungere som en supplerende faktor i barnas liv og innebærer ofte andre kvaliteter enn omsorg i familien. Tholin (2013) peker på hvordan omsorgsarbeidet har utviklet seg fra å være en familieoppgave, til at mange av oppgavene nå ligger hos det offentlige. Hun viser videre til hvordan den profesjonelle omsorgen kan oppleves som konfliktskyt gjennom at den ikke skal være for privat, men likevel personlig. Den skal være deltakende, men ikke for pågående i tillegg til at en må være følelsesmessig engasjert i barnet, men på samme tid holde distanse for å kunne utøve faglighet og profesjonalitet.

3.3.1 Kjærlighet i den pedagogiske relasjonen

For å best mulig få en dyp forståelse av barnets samspillsbehov hevder Abrahamsen (1997) at personalet i barnehagen må berøres følelsesmessig av barnet. Fagkunnskap er viktig for kvaliteten på det pedagogiske arbeidet med barna, men hun viser til at kvalitet også må handle om betydningen av personalets egne følelser og reaksjoner. Gerhardt (2004) skriver i sin bok «*Why love matters*» at de to første leveårene er mye viktigere i barnas liv enn det mange er klar over. Med bakgrunn i hjerneforskning hevder hun at mange av de bekymringene som aggresjonsproblemer, hyperaktivitet, depresjon og dårlige skoleprestasjoner har sin rot i barns erfaringer i småbarnsalderen. Videre påpeker Gerhardt (2004) viktigheten av å være følelsesmessig tilgjengelig gjennom å se og tolke barnets signaler og være behjelpelig med å

håndtere barnets følelser. På denne måten blir barnet etter hvert i stand til å håndtere sine følelser på egenhånd.

Hansen (2013) snakker i sin avhandling *Stemmer i fællesskabet* om kjærlighet i den pedagogiske relasjonen. Nære, trygge relasjoner er en avgjørende forutsetning for barnets utvikling, og i den sammenheng hevder han at kjærlighet blir nødvendig. Han viser til at kjærlighet som relasjonsbeskrivelse er en ny måte å beskrive begrepene som i pedagogisk sammenheng vanligvis blir kalt omsorg, barnets perspektiv og felles oppmerksomhet på. Hansens kjærlighetsbegrep bygger på Robert Sternbergs (1988) triangulære kjærlighetsteori. Teorien består av tre elementer:

- Intimitet, som handler om nærhet, tilknytning og følelsen av å høre til.
- Lidenskap, som går på deltakelse, oppmerksomhet, interesse, innlevelse og empati.
- Engasjement, som rommer forpliktelse, ønske om å ville barnet godt uten å få noe igjen og ønske om å være sammen med barnet.

Sternbergs teori bygger i sin opprinnelighet på kjærlighetsforhold mellom voksne, men blir av Hansen oversatt til voksen-barn-relasjon, hvor disse tre elementene blir avgjørende for den graden av kjærlighet barnet opplever.

Også Biddulph (2005) mener at omsorg for babyer og småbarn må innebære en form for kjærlighet, og at selv de beste barnehager vil slite med å tilby like mye en-til-en-kontakt, nærhet og samhandling som de ville fått hos foreldrene.

Britta Nørgaard (2005) stiller seg skeptisk til bruk av begrepet kjærlighet i pedagogisk sammenheng. Hun hevder at det eksisterer et skille mellom den anerkjennelsen som finner sted i et profesjonelt forhold sammenlignet med den anerkjennelsen som inngår i kjærligheten. Hun skiller mellom nære og tette relasjoner, hvor nære relasjoner eksisterer i de grunnleggende kjærlighetsforholdene, mens de tette relasjonene finner sted mellom barn og ansatte i pedagogiske institusjoner. Videre påpeker hun at hovedgrunnet for barnets selvtillit og egenverdi ikke vektlegges i det pedagogiske mandatet, men forventes å ivaretas av den private kjærlighetssfæren, i denne sammenheng forstått som hjemmet.

I forbindelse med kjærlighet i den pedagogiske praksis skriver Vetlesen (2001) at:

«Kjærligheten handler om å frigjøre den andre, om å ønske det beste for den andre. Det er fristende å hevde at omsorg handler om det samme. Men kjærlighet og omsorg er ikke identiske.» (s. 28)

Han påpeker videre at kjærligheten innebærer omsorg, men at omsorg ikke i alle tilfeller og i enhver kontekst kan inneholde kjærlighet. I denne sammenheng trekker han fram hvordan brukerne i omsorgsprofesjonene har krav på omsorg, og at personalet må gi omsorg uavhengig av hvilke følelser brukeren vekker i dem. Kjærlighet kan ikke ifølge Vetlesen (2001) kreves i den profesjonelle konteksten. Han viser til hvordan kjærligheten er selektiv og på den måten rettes mot få, går i dybden og strekker seg over lengre tid. Likevel utelukker han ikke et begrep om kjærligheten som kan ses i en større bredde og sammenheng, i form av kjærligheten til menneskene eller til alt liv.

Holm (2008) omtaler omsorg som den profesjonelle utgaven av kjærligheten, og at pedagoger praktiserer profesjonell kjærlighet. Det innebærer i neste rekke at de ikke er eller bør være like generøse i sin kjærlighet som det foreldre er ovenfor sine barn. Holm (2008) skriver:

«De skal godt nok være gode ved andre mennesker, men ikke så kærlige personer, at de bliver for meget af det gode.» (s. 6)

Likevel påpeker han at det blir viktig å ikke være så profesjonell at det blir for lite kjærlighet.

Jeg tolker kjærlighet i profesjonell sammenheng som en nødvendig kvalitet ved omsorgsarbeidet for ettåringene, men som skiller seg fra den type kjærlighet som eksisterer mellom barn og foreldre. Det som skiller disse typene av kjærlighet er hva som motiverer relasjonen, og at en som profesjonell omsorgsarbeider er underlagt en plikt - ikke bare til å vise omsorg - men også i forbindelse med læring og utvikling på ulike områder. Kjærlighet i profesjonell sammenheng byr på denne måten på etiske dilemmaer.

3.3.2 Nærhet og distanse

Vetlesen (2001) diskuterer hvordan den profesjonelle omsorgen må innebære både nærhet og distanse i forholdet til omsorgsmottakerne. Nærhet i form av å vise følsomhet og å sette seg inn i barnets situasjon, og distanse i forbindelse med å gjøre gode, faglige vurderinger og sette omsorgsarbeiderne i stand til å ta nødvendige rettferdighetshensyn. Nortvedt (2001) påpeker at en balansegang mellom å være nær og distansert blir viktig, og at for mye av en av delene svekker den profesjonelle omsorgen. I barnehagen oppstår det situasjoner hvor barn kan oppleves så krevende at det å vise nærhet og godhet føles ekstra vanskelig. I slike situasjoner

viser Tholin (2013) til Hundeide (2005, i Tholin, 2013) som dokumenterer at det å peke på positive og gode sider ved barnet kan ha effekt på egne innstillinger hos omsorgsgiver. Å innta en for distansert rolle i en slik situasjon vil som Nortvedt (2001) påpeker føre til at en blir for distansert til å inngå i relasjon med barnet og en mister et viktig grunnlag for godt samspill som igjen kan forsterke den negative atferden hos barnet. Slik jeg tolker det må forholdet mellom nærhet og distanse også være situasjonsavhengig, ved at enkelte situasjoner og barn krever mer nærhet enn andre, og omvendt.

Henriksen & Vetlesen (2006) skriver at etikken må bidra til både nærhet og distanse i profesjonelt omsorgsarbeid. For å være nær i relasjonene en inngår i kreves et personlig engasjement og et ønske om å ville den andre parten godt. På samme tid må etikken bidra til distanse for å gjøre gode, faglige vurderinger. På denne måten blir et personlig engasjement viktig i tillegg til regler, normer og etiske modeller. Dette samspillet av nærhet og distanse kalles yrkesetisk profesjonalitet (Henriksen & Vetlesen, 2006).

3.4 Nærhetsetikk og omsorgsetikk

3.4.1 Løgstrups etiske fordring

Knud E. Løgstrup (1902-1981) har satt preg på etiske betraktninger i tilknytning til omsorgsyrkene. Det er de ontologiske³ og relasjonelle perspektivene som får en sentral plass i det som han omtaler som nærhetsetikk. Som mennesker lever vi våre liv i relasjoner og er bundet sammen i et gjensidig avhengighetsforhold. I møtet med et annet menneske holder vi derfor alltid noe av den andres liv i våre hender, og blir på den måten ansvarlige for hverandres liv gjennom et etisk ansvar som ikke kan velges bort (Løgstrup, 1999). Ifølge Løgstrup er den etiske fordring taus i form av at det ikke foreligger noen regler eller prinsipper for hvordan vi skal handle i de ulike situasjonene. På denne måten gir han ansvaret til hver enkelt å avgjøre hva fordringen innebærer med grunnlag i sin egen livsforståelse. Det eneste fordringen slår fast, er at det skal handles ut i fra den andres beste og at det aldri er snakk om skyldighet. Grunnlaget for disse handlingene har sitt utspring fra det Løgstrup (1999) kaller spontane livsytringer. Livsytringene er universelle og finnes i alle mennesker, og ifølge Løgstrup anses de som muligheter, ikke normer, som kommer til syne i fenomener som barmhjertighet, kjærlighet, oppriktighet, troskap, håp og tillit. I følge Løgstrup består den etiske fordring på denne måten av to deler: det faktum at vi som mennesker er viklet inn i

---

³ Ontologi defineres som læren om værensformer og væremåter.

hverandres liv, og derfor er avhengig av hverandres omsorg og omtanke, og at det livet vi har fått tildelt er en gave, noe som medfører at vi aldri skal be om gjengjeldelse for det vi gjør.

I den etiske fordringer er tillit særlig viktig. Det å møte hverandre med tillit framgår som et grunnleggende kjennetegn ved det å være menneske. I det tillitsfulle forholdet gjør vi oss sårbare og gir den andre makt over oss ved at vi utlevere deler av oss selv uten å være sikre på at tilliten blir ivaretatt. Løgstrup (1999) beskriver barnet som den svakere part i relasjonen mellom barn og voksne, og at dersom den voksne bryter tillitsforholdet kan det få store konsekvenser og medføre utrygghet og usikkerhet for barnet.

Noddings omsorgsetikk

Nel Noddings (1984) bygger på tenkning i tråd med Løgstrups nærhetsetikk, og har tatt i bruk begrepet omsorgsetikk i faglig sammenheng. Hun har bidratt til en rekke innspill til flere sider ved utøvelse av omsorg, særlig i profesjonell sammenheng. Noddings tar avstand fra en moral basert på regler og normer, og påpeker at omsorgsetikk skiller seg fra den tradisjonelle, normative etikken. Hun argumenterer for at de forskjellige situasjonene vi opplever aldri vil bli så like hverandre at det kan utarbeides universelle regler og prinsipper. Omsorgsetikk omhandler situasjoner og handlinger med bakgrunn i kjærlighet og naturlig tilbøyelighet og kan derfor ikke forenes med normativ etikk. Kun når kjærligheten eller lysten svikter, kommer en i kontakt med følelsene av plikt og forpliktelse (Noddings, 1984). Som en erstatte for universelle regler og prinsipper foreslår Noddings vektlegging av relasjoner og møter mellom mennesker. Hun hevder at vi av og til må kvitte oss med rasjonell objektiv tenkning til fordel for subjektiv tenkning og refleksjon, og favoriserer på denne måten følelsene framfor fornuften (Øksnes & Steinsholt, 2007).

Noddings (1984) bruker begrepet omsorgsrelasjoner og anser omsorg som en tosidig relasjon mellom den som gir omsorg og den som mottar omsorg. For at en relasjon skal være en omsorgsrelasjon, må begge parter bidra på en likeverdig og karakteristisk måte gjennom at den enes omsorg blir fullendt av den andre. Dette gjensidige kravet tyder på at omsorg er noe mer enn å vise generell sympati. Dersom en ikke møter mottakerens behov, svikter giveren i sin omsorg. Øksnes & Steinsholt (2007) beskriver Noddings forestilling som et særegent forhold mellom to individer som opprettholder hverandres «*annethet*». Noddings (1984) viser til forholdet mellom lærer og student og hevder at dersom studenten ikke viser takknemlighet for den omsorgen som læreren retter mot han eller henne, blir det et tegn på at omsorgen ikke er mottatt og av den grunn heller ikke fullført. Den omsorgen læreren forsøker å gi etablerer

ikke et omsorgsforhold med mindre studenten bekrefter og responderer på omsorgen. Likevel påpeker Noddings at en slik form for gjensidighet ikke innebærer et krav eller forventning om gjengjeldelse. Gjensidigheten forstås som at mottakeren må svare på omsorgen gjennom at han eller hun gjenkjenner og anerkjenner omsorg som omsorg (Tholin, 2003). På denne måten gir Noddings mottakeren hovedansvaret på å definere omsorgen.

I sin teori bruker Noddings begrepene etisk- og naturlig omsorg (Øksnes & Steinsholt, 2007). Den naturlige omsorgen innebærer omsorg mellom personer som står hverandre nær, og som kommer naturlig av seg selv. I denne type omsorg vil det å gi og motta ikke kreve noen form for anstrengelse. De emosjonelle båndene er preget av kjærlighet og følelser som bekymring, sorg og glede og avgrenses oftest til familie og venner, men som for enkelte også kan gjelde i profesjonell sammenheng (Tholin, 2013). Den etiske omsorgen karakteriseres som en pliktmessig omsorgsform, og selv om Noddings setter den naturlige omsorgen foran den etiske, hevder hun at den etiske omsorgen bygger på menneskets moralske ideal som er opparbeidet gjennom et langt liv. Disse moralske idealene bygger igjen på naturlige omsorgsrelasjoner og springer ut fra oppfatninger om den naturlige sympatien vi føler for andre (Øksnes & Steinsholt, 2007). På denne måten vil den etiske omsorgen ha sitt utspring i menneskets naturlige omsorg.

Videre karakteriserer Noddings (1984) omsorg som noe feminint i den forstand at det å gi og motta omsorg oppstår på en mer naturlig måte hos kvinner enn menn. Hun argumenterer for at etikk hovedsakelig er diskutert i et maskulint språk ved å trekke fram prinsipper og rettferdiggjørelse, mens den kvinnelige stemmen tidligere har vært taus.

3.4.2 Kritikk mot Noddings omsorgsetikk

Øksnes & Steinsholt (2007) stiller seg kritisk til Noddings skille mellom følelser og fornuft, og stiller spørsmål ved om mennesket har evne til å bestemme når det skal tenke rasjonelt og når det skal forholde seg empatisk. Øksnes & Steinsholt hevder at hennes teori bygger på et gammelt og problematisk skille mellom emosjoner og fornuft, og foreslår at Noddings i stedet for å vegre seg for å respektere de moralske prinsippers rolle i omsorgsgiverens liv, eksplisitt burde sagt at emosjoner og kognisjoner også kan være med på å hemme hverandre. Videre påpeker Øksnes & Steinsholt (2007) at Noddings motsier seg selv i sin oppfatning av universelle prinsipper, gjennom at hun hevder at den holdningen til omsorg som ligger til grunne for etiske idealer på sett og vis også er universell.

Tholin (2003) kritiserer Noddings for å tillegge for stor tro på at mennesket ønsker å handle til det beste for andre. Videre setter hun spørsmålsteget ved om vi kan basere vårt omsorgsarbeid på våre egne omsorgserfaringer under alle omstendigheter. Hun viser videre til at også feminister viser motstand til Noddings gjennom å hevde at hun bidrar til opprettholde tradisjonelle kjønnsrollemønstre ved hennes måte å avgrense omsorg til et kvinnelig trekk.

I dette kapitlet har jeg gitt et innblikk i tilknytningsteori som slik jeg ser det fungerer som et grunnlag for omsorgsarbeidet for ettåringene i barnehagen. Videre har jeg løftet fram perspektiver på profesjonell omsorg, kjærlighet i den pedagogiske relasjonen og etisk omsorg som anses som relevante for min studie og et bidrag til å utvide forståelsen av omsorg i pedagogisk sammenheng.

4 METODE

I dette kapittelet gjør jeg først rede for valg av forskningsdesign og metode. Videre forsøker jeg å beskrive hvordan de ulike delene av forskningsprosessen har forløpt. Avslutningsvis reflekterer jeg over etiske vurderinger og mine tanker rundt studiens gyldighet.

4.1 Valg av forskningsdesign og metode

Mitt valg av forskningsdesign i denne undersøkelsen har vært styrt av min problemstilling og mitt ønske om å studere omsorg for ettåringer i barnehagen og få innsikt i én barnehagelærers tanker og praksis rundt oppgavens tema. Formålet med oppgaven har vært å gå i dybden i et lite og geografisk begrenset felt på jakt etter deltakerperspektivet (Moen & Karlsdóttir, 2011). Dette har gjort det naturlig for meg å velge en kvalitativ tilnærming i denne undersøkelsen. Jeg har valgt å bruke både observasjon og intervju som metode for å samle inn data. Thagaard (2013) skriver at observasjon er godt egnet til å gi informasjon om praksis i dagliglivet og hvordan personer forholder seg til hverandre. Videre skriver hun at intervju egner seg godt til å få tak i informasjon rundt intervjupersonenes egne opplevelser og forståelse av seg selv og sine omgivelser.

Jeg startet feltarbeidet ved å gå inn som observatør i barnehagen. Disse observasjonene ble, i tillegg til en intervjuguide som var utarbeidet på forhånd, grunnlaget for et dybdeintervju med barnehagelærer i etterkant. På denne måten har jeg studert ulike omsorgssituasjoner i praksis og fått innsikt i barnehagelæreres tanker og refleksjoner rundt tema.

Jeg har gjennom etnografisk tilnærming og fortolkningskunsten hermeneutikk forsøkt å beskrive deler av småbarnsavdelingens kultur slik jeg opplever og fortolker den. Etnografisk metode har sitt utspring i antropologien og har som mål å beskrive bare én kultur i stedet for å prøve å forklare og sammenligne atferd på tvers av flere samfunn. Målet er å forstå deltakernes perspektiv (Postholm, 2010). Siden formålet med denne studien har vært å studere aktiviteten og samhandlingen mellom barnehagelærer og ettåringene i kun én barnehage ble det naturlig for meg å bygge oppgaven som et mikro-etnografisk studie. Postholm (2010) beskriver en mikro-etnografisk studie som et nærstudium av en liten sosial enhet.

Det hermeneutiske perspektivet har vært sentralt gjennom at jeg som forsker har observert i mitt eget felt og på denne måten har vært nært knyttet til min forforståelse. Hans-Georg Gadamer (2010) beskriver hermeneutikk som en væremåte framfor en metode, hvor fordommer og forforståelse spiller en sentral rolle i tolkningsprosessen. Gjennom vår iboende

kulturelle og nasjonale arv dannes vår forståelseshorisont som utgjør summen av våre bevisste og ubevisste opplevelser. Disse erfaringene er sentrale i vårt møte og tolkning av det ukjente. I følge Gadamer (2010) er ikke vår forforståelse en hindring, men heller en betingelse for at vi skal kunne forstå og gi mening til våre erfaringer. Ved å være seg bevisst på egen forforståelse åpnes muligheten for utvikling av ny forståelse gjennom den hermeneutiske sirkel. Gjennom forskningsprosessen har jeg på denne måten utvidet min forståelseshorisont gjennom å bevege meg fra det kjente til det ukjente, hvor det som før var ukjent nå har blitt en del av min forståelse på området.

4.1.1 Å forske i eget felt

I denne studien har jeg forsket i et fagfelt som jeg på forhånd er kjent med. Thagaard (2013) viser til at studier innenfor forskerens egen kulturkrets vanligvis innebærer en kombinasjon av å studere fremmede forhold og situasjoner som forskeren er kjent med fra før, og at det på den måten kan bli vanskelig å komme fram til relevante spørsmål. Som jeg har vært inne på så er ikke min forforståelse å komme utenom i denne sammenhengen. Thagaard (2013) viser til at den forståelsen vi utvikler gjennom tett arbeid med innsamlingsdataene våre må ses i sammenheng med den forforståelsen forskeren bringer med seg inn i prosjektet. Fordi vi ikke kan beskrive og kategorisere hendelsesforløp uten å på samme tid tillegge hendelsene en mening, kan tolkning og analyse derfor ses som to sider av samme sak. Å ha en forforståelse til tema en ønsker å undersøke innebærer de erfaringer, hypoteser, faglig perspektiv og den teoretiske referanserammen forskeren allerede har på området ved prosjektets innledning. Dette er noe jeg hele tiden har vært bevisst på og jeg har forsøkt så godt det lar seg gjøre å observere og tolke med et åpent blikk. Min forforståelse blir likevel viktig å ta i betraktning i mine tolkninger av datamaterialet, da mine tidligere erfaringer på området blir av betydning for hvordan jeg tolker nye situasjoner.

4.2 Datainnsamling

Jeg ønsket å få innblikk i hvordan en barnehagelærer ivaretok ettåringers behov for omsorg, og i den sammenheng ønsket jeg å finne en barnehage som hadde fokus på de minste. Jeg hadde hørt om en barnehage i en kommune som jeg fikk inntrykket av at mange foreldre ønsket for sine ettåring, noe som la grunnlaget for en voksende nysgjerrighet fra min side. Barnehagen er en privat barnehage som åpnet i 2009 på initiativ av barnehagelærer og hennes mann. Fram til 2014 besto barnehagen av en felles avdeling med både små og store barn, før de bygde ut barnehagen til separert stor- og småbarnsavdeling.

Jeg valgte å gjennomføre et feltarbeid hvor jeg tok i bruk både observasjoner og intervju som metoder for innsamling av data. Observasjonsperioden og dybdeintervjuet er gjennomført med fokus på småbarnsavdelingen som i observasjonsperioden bestod av seks barn og to voksne, men som normalt sett består av en barnegruppe på ni barn fra ett til tre år med en grunnbemanning med én pedagogisk leder og to assistenter. Avdelingen besto kun av seks barn i perioden fordi de eldste barna som skulle begynne på storbarnsavdelingen allerede hadde blitt flyttet når jeg skulle gjennomføre min observasjonsperiode.

Studien bygger på sju observasjonssekvenser fordelt på én kalender måned. Observasjonene ble i hovedsak gjennomført mellom klokken ni og tolv på formiddagen, i tillegg til noen observasjoner gjort tidligere på morgenen og senere på ettermiddagen. Dette valget ble tatt for å få et størst mulig omfang av situasjoner i observasjonene mine.

4.2.1 Utvalg

I denne studien har utvalget blitt trukket strategisk. Thagaard (2013) viser til at kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg. På denne måten velger en deltakere som har egenskaper som er strategisk i forhold til undersøkelsens problemstilling og teoretiske perspektiver. Jeg kjente til barnehagen fra før av, uten å vite noe konkret om måten de arbeidet med de minste barna annet enn at personer i min omgangskrets ga inntrykk av at flere foreldre ønsket ettåringene inn i den barnehagen. Dette la grunnlaget for en voksende nysgjerrighet som fikk meg til å ville studere nærmere hvordan omsorgen for ettåringene ble ivaretatt i denne barnehagen.

Jeg tok kontakt med barnehagen via mail og fikk raskt respons og et ønske om å delta i prosjektet mitt. Deretter utarbeidet jeg skriv til foreldrene og til de ansatte, hvor alle samtykket skriftlig til å delta (se vedlegg 2) Deltakere i observasjonsstudien var både barn og voksne på småbarnsavdelingen, men mitt fokus var først og fremst på barnehagelærer i møte med ettåringene. Den første dagen fikk jeg en varm og vennlig velkomst, og jeg og barnehagelærer fikk god tid til å snakke om prosjektet og planlegge tidspunkter for observasjon. Jeg fikk avklart hvilken rolle jeg kom til å spille i ukene framover, og vi fikk drøftet det praktiske rundt observasjonsperioden. Prosjektet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (se vedlegg 1).

4.2.2 Observasjoner

Jeg ønsket å benytte meg av observasjoner i tillegg til intervju for å gi dybde til datamaterialet mitt. Målet med observasjonene var å studere ettåringenes uttrykk for behov i ulike

omsorgssituasjoner og hvordan barnehagelærer handlet og responderte på disse behovene. Jeg inntok en tilbaketrukket, men deltakende observasjonsrolle hvor jeg kombinerte samhandling med deltakerne og iaktakelse av det de foretok seg (Thagaard, 2013). Jeg fikk studert barnehagelærere i sin naturlige setting samtidig som jeg selv var en del av denne settingen. På den måten åpnet jeg for informasjon om handlinger som barnehagelærer vanligvis tar for gitt, men som ble viktig for min forståelse for hennes pedagogiske praksis.

For å få best mulig innblikk i hvordan barnehagelærer praktiserer og samhandler i de ulike omsorgssituasjonene valgte jeg å holde fokus på henne og de situasjonene hun befant seg i. Men fordi det var få barn på avdelingen denne perioden følte jeg at jeg greide å holde et godt overblikk på alle barna de timene jeg var der. I løpet av observasjonsperioden fikk jeg innblikk i ulike former for omsorg, jeg fikk se hvordan barna på forskjellige måter ga uttrykk for sine behov, hvordan behovene ble møtt og hvordan barna responderte på den omsorgen de ble møtt med.

Under observasjonene tok jeg notater som ble renskrevet i etterkant. Jeg kunne med fordel benyttet meg av video, men valgte å notere for hånd for å gjøre min tilstedeværelse mer naturlig for både barn og ansatte. Geertz (1991) skiller mellom tynne og tykke beskrivelser av observasjoner, hvor tynne beskrivelser kun gjengir det som observeres, mens tykke beskrivelser i tillegg inkluderer utsagn om tolkninger beskrivelsene gir. Jeg forsøkte på best mulig måte å skrive ned det jeg så uten å tolke på den ene siden av boka, mens jeg skrev ned hvilke tolkninger som umiddelbart gjorde seg gjeldene på den andre siden. På denne måten synliggjorde jeg min egen forforståelse som jeg kunne ta stilling til videre i prosessen. Jeg valgte å renskrive notatene direkte etter hver observasjonssekvens mens inntrykkene enda var ferskt i minne. Det å skrive ned alt jeg observerte opplevdes likevel som en utfordring, og i settingene hvor flere situasjoner utspilte seg på samme tid er det naturlig å tenke seg at jeg kan ha oversett informasjon som kan ha vært nyttig i mine observasjoner.

4.2.3 Intervju

Gjennom å holde et intervju i etterkant av observasjonene var målet å komme i dybden på hvilke tanker og refleksjoner barnehagelærer hadde rundt omsorgen for ettåringene i barnehagen og rundt egen praksis. Jeg valgte å gjennomføre et semistrukturert intervju, som ifølge Kvale & Brinkmann (2009) er en planlagt og fleksibel samtale som har som formål å få fatt i beskrivelser av intervjupersonens livsverden i forbindelse med et på forhånd bestemt tema. Mine spørsmål var bestemt på forhånd, men jeg åpnet likevel for at informanten kunne

komme med andre innfallsvinkler. Flere av observasjonene jeg gjorde meg i felten ga meg ytterlige spørsmål å tilføre intervjuguiden.

Intervjusamtalen fant sted på kontoret i barnehagen hvor vi satt uforstyrret i overkant av to klokketimer. Samtalen ble tatt opp med lydopptaker som jeg selv transkriberte i etterkant. Å transkribere betyr å transformere og er en oversettelse fra talespråk til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2009). Selve transkriberingsprosessen var tidskrevende men interessant. Kvale & Brinkmann (2009) beskriver hvordan materiale blir bedre egnet for analyse når det transkriberes fra muntlig til skriftlig form og at struktureringen i seg selv er begynnelsen på selve analysen.

4.3 Analyse

Etablerte teorier har representert et utgangspunkt for min forskning på samme tid som analysen av mønstre i datamaterialet har gitt grunnlag for nye teoretiske perspektiver. Thagaard (2013) beskriver den deduktive prosessen som preget av at forskeren knytter begreper fra andre teoretiske bidrag til teksten som skal analyseres. På denne måten inneholder ofte studier som gir bakgrunn til prosjektet begreper som er relevante for analysen. Den induktive prosessen innebærer at fokuset går fra data til begreper. Jeg har jobbet mellom teori og praksis, og når forskningen preges av et samspill mellom en induktiv og en deduktiv tilnærming benyttes begrepet abduksjon (Thagaard, 2013). I og med at mye av min for forståelse om tema bygget på tilknytningsteori, ble det naturlig for meg å bruke denne kunnskapen som et grunnlag for analysen. Videre i analyseprosessen ble jeg introdusert for nye begreper og teorier knyttet til omsorg for ettåringen i barnehagen. På denne måten blir begrepet abduksjon relevant for studien.

Analysearbeidet har utviklet seg som en hermeneutisk prosess. Postholm (2010) viser til at systematisk bruk av hermeneutisk fortolkning kan betraktes som en tekstanalyse gjennom at forskeren får tak i informantens meninger i en gitt sosial interaksjon. Kleven, Hjordemaal & Tveit (2014) viser til hermeneutikken som en tekstfortolkning som foregår ved en vekselvirkning mellom del og helhet. Delen av en tekst forstås på denne måten ut i fra teksten som helhet, og helheten blir forståelig for oss på bakgrunn av vår forståelse av enkeltdelene. En slik vekselvirkning mellom del og helhet kalles den hermeneutiske sirkel eller hermeneutisk spiral (Gadamer, 2010). Den hermeneutiske sirkelen har dannet kjernen i analyseprosessen og analysen har foregått i en interaksjon mellom empirisk data, teori og min for forståelse på området. Thagaard (2013) beskriver hvordan ulike nivåer av fortolkning

knyttet til at forskeren veksler mellom erfaringsnære begreper og erfaringsfjerne begreper. Erfaringsnære begreper beskrives her som begreper som uttrykker den forståelsen forskningsdeltakeren benytter om sine handlinger, mens erfaringsfjerne begreper er begreper som har tilknytning til vitenskapsteori og går utover den forståelse som deltakeren har av egne handlinger. Dette har vært sentralt gjennom analyseprosessen ved at jeg har forholdt meg til forskningsdeltakerens egne begreper om de forskjellige temaene, på samme tid som jeg har knyttet de opp mot lignende begreper med teoretisk forankring. Videre påpeker Thagaard (2013) hvordan forskerens tolkninger av en handling innebærer en dobbelt hermeneutikk gjennom at den virkeligheten som forskeren fortolker allerede er fortolket av de personene som inngår i den samme virkeligheten. Dette åpner for at mine tolkninger av de situasjonene jeg har observert kan være ulik forskningsdeltakerens egne tolkninger av samme situasjon, nettopp fordi vi erfarer praksis fra ulike ståsted.

Jeg startet den deskriptive delen av analyseprosessen med å lese nøye gjennom både feltnotater og det transkriberte intervjuet gjentatte ganger. Jeg opplevde å sitte igjen med mye materiale, og brukte godt med tid på å strukturere og redusere de transkriberte dataene for å gjøre det mer oversiktlig og forståelig. Videre måtte jeg ta noen valg om hva som var mest relevant i forbindelse med problemstillingen min. Etter hvert som enkelte begreper og temaer i forbindelse med omsorgsarbeid gikk igjen, benyttet jeg meg av ulike farger for å systematisere dem i ulike kategorier. Jeg endte til slutt opp med seks kategorier som jeg følte representerte dataene mine. Kategoriene fikk navnene: 1) *kjærligheten til barnet*, 2) *påloggede voksne*, 3) *barns omsorg for hverandre*, 4) *foreldresamarbeid*, 5) *mindre grupper* og 6) *få planer*. De fire første kategoriene representerer prosessuelle kvaliteter, mens de to siste handler om strukturelle forhold. Sammen la disse kategoriene grunnlaget for analyseprosessen videre. I løpet av tolkningsarbeidet knyttet jeg relevante faglige perspektiver opp mot problemstillingen min, og bevegde meg på denne måten over til den teoretiske delen av analyseprosessen. Postholm (2010) skriver at teori hjelper forskere til å distansere seg fra kjente omgivelser og på denne måte være behjelpelig i analysearbeidet. Dette har vært sentralt gjennom min analyseprosess ved at teorier utenfor min forståelseshorisont har lagt et grunnlag for ny kunnskap for å forstå og tolke dataene mine

4.4 Ethiske vurderinger

Før observasjonsperioden var det viktig for meg å kommunisere til alle at formålet med observasjonene ikke var noen form for vurdering av deltakernes evner eller kompetanse i

forbindelse med deres arbeid, men heller et ønske om å studere hvordan de handlet i ulike omsorgssituasjoner. Jeg forsøkte å være tydelig på at jeg var ute etter å løfte fram de faktorer som virket å ha positiv effekt på arbeidet med de minste barna, et fokus jeg følte fikk observasjonsdeltakerne til å være mer avslappet til min tilstedeværelse. På samme tid må jeg stille spørsmål ved om dette fokuset har bidratt til å svekke mitt kritiske blikk gjennom både datainnsamlingsperioden og analyseprosessen. Jeg har flere ganger kjent på følelsen av å ikke ville fornærme noen i mine presentasjoner, men jeg tror likevel at denne bevisstheten rundt egne tanker og følelser har hjulpet meg til å vurdere materialet fra flere vinkler.

Selv om flere i personalgruppen var til stede under observasjonsperioden, valgte jeg å kun bygge det empiriske grunnlaget på én informants handlinger og refleksjoner. Dette valget følte mest riktig for min del da jeg ønsket å gå i dybden og løfte fram én barnehagelærers praksis, tanker og refleksjoner rundt oppgavens tema. I og med at barnehagelærer også var styrer for barnehagen ble det naturlig å anta at mange av hennes tanker og handlinger også var gjeldene hos det øvrige personalet. Det blir likevel viktig å være seg bevisst på at jeg gjennom observasjoner og intervju samtalen kun får tak i bruddstykker av den totale helheten, og at mine beskrivelser og tolkninger derfor kan skille seg fra den virkeligheten barna og ansatte opplever.

I løpet av observasjonsperioden har praten sittet løst mellom meg og forskningsdeltakerne. Jeg har flere ganger vært usikker på om jeg har vært i ferd med å komme for nært på og om dette har påvirket mine observasjoner eller deltakerens handlingsmønster. Etter at min tid på avdelingen nærmet seg slutten tok jeg dette opp med barnehagelærer og fikk inntrykket av at hun synes balansegangen var fin og at hun satt igjen med en positiv opplevelse av min tilstedeværelse.

4.4.1 Samtykke

Alle foreldrene samtykket skriftlig på vegne av sine barn om tillatelse til observasjon. Også barnehagens ansatte og barnehagelærer ga skriftlig samtykke. Både foreldre og ansatte fikk på forhånd informasjon om studiens hensikt og muligheten til å trekke seg fra studiet når de måtte ønske. Det ble gitt informasjon om taushetsplikt og anonymisering av datamaterialet. Alle navn som blir nevnt i oppgaven er fiktive.

4.5 Vurdering av datas gyldighet

4.5.1 Pålitelighet

For å jobbe med påliteligheten i studien har jeg etter beste evne forsøkt å beskrive hvordan forskningsprosessen har forløpt. Jeg har tydeliggjort hvordan datamaterialet er samlet inn, hvilke funn jeg har gjort og hvordan jeg i lys av min forforståelse, ulike teorier og bruk av metode har analysert mine data. På bakgrunn av min forhåndskunnskap og engasjement i fagfeltet, har jeg gjentatte ganger gjennom forskningsprosessen måtte reflektere over om jeg løfter fram forskningsdeltakerens perspektiver og ikke tillegger observasjoner og intervju egne meninger. Jeg vil likevel hevde at min bevissthet om egen forforståelse har vært med på å gjøre studien mer pålitelig.

4.5.2 Troverdighet

Troverdighetskriteriet knyttes til vurderingen av kvaliteten på datamaterialet. Corbin & Strauss (Thagaard, 2013, s. 193) viser til hvordan dataenes troverdighet blir sentralt for å både fange opp deltakernes, forskernes og leserens erfaringer med de fenomenene som studeres. Jeg har etter beste evne forsøkt å sette et skille mellom de innsamlede dataene og mine tolkninger. På denne måten åpner jeg opp for at leserne kan tolke materialet ut i fra egne forutsetninger, på samme tid som jeg viser hvordan jeg selv vurderer det. Jeg valgte også å belyse noen eksempler fra observasjonene mine i intervjuet, for å på denne måten få informantens refleksjoner rundt situasjonene.

4.5.3 Overførbarhet

Overførbarhet er knyttet til om den forståelsen forskeren utvikler innenfor rammene av et prosjekt, kan være relevant i andre situasjoner (Thagaard, 2013). Målet med studien har vært å trekke fram faktorer som bidrar til at barnehagen blir et godt sted for ettåringene. Funnene i denne studien kan derfor tenkes å være relevante for ansatte på småbarnsavdelinger i barnehager utover studiens utvalg. I tillegg ser jeg relevans for arbeidet med omsorgsarbeidet med ettåringer generelt, men også eldre barn.

5 RESULTAT OG DRØFTING

I dette kapittelet har jeg valgt å presentere mine funn i kategorier, for så å drøfte etter hver kategori. Oppsummeringen av mine funn utgjør seks kategorier: 1) *Kjærligheten til barnet*, 2) *påloggede voksne*, 3) *barns omsorg for hverandre*, 4) *foreldresamarbeid*, 5) *mindre grupper* og 6) *få planer*. Til slutt har jeg gjort en sammenfattende og oppsummerende drøfting.

5.1 Barnehagelæreres bakgrunn

Barnehagelærer var ferdig utdannet i 2001 og jobbet på forskjellige steder uten noen fast stilling. I 2008 jobbet hun etter hvert på fire forskjellige avdelinger, noe som gjorde noe med henne. Det ble for mange relasjoner og hun følte at dette ikke var bra nok for verken barna eller henne. Dette var bakgrunnen for at hun og hennes mann startet en egen barnehage i slutten av 2009.

«(...) for jeg var veldig, ja, nedfor på jobb. Jeg kjente veldig på følelsen av å gå på jobb og kjenne at jeg... hvordan blir det i dag? For jeg får ikke nok nærhet til barna når det er slik at i dag er jeg der og ja... Så det var jo da bakgrunnen for at... jeg tror på at det er lettere å drive et relasjonelt arbeid når det er færre. Færre barn og færre voksne.»

Barnehagelærer håper at foreldre ikke tar det som en selvfølge at barnet skal begynne i barnehagen når det fyller ett år, men at de diskuterer det og gjør valg på bakgrunn av barnet og familiens beste.

«(...) og jeg har ikke lyst til at det skal bli helt den utviklingen at det blir sånn at når du er ett år, da er det barnehage! Jeg har lyst at folk skal tenke grundig på det, hva som er riktig for dem. For om barna (ettåringene) får velge selv, så vet nok alle at de vil være med mamma eller pappa, hvis de har det bra der.»

Videre påpeker hun at det er deres ansvar som profesjonelle å påse at barnehagen blir et godt tilbud for de minste. Barnehagen skal være bra for dem, men det er ikke alltid det er det *beste* for dem. Likevel tror hun at det er noe alle barnehager streber mot, å ha et godt tilbud til de minste barna.

5.1.1 Innledende drøfting

Sett i lys av politiske føringer og debatten om barnehagen er bra for ettåringen eller ikke, kommer barnehagelærer her med noen interessante poeng. Slik jeg tolker henne vil spørsmålet om barnehagens innvirkning på ettåringene være individuelt, og at det derfor blir viktig at foreldrene gjør en vurdering på hva som blir det beste for sitt barn. Når hun påpeker at barnehagen ikke alltid er det beste for alle barna, og forskning (Adamson, 2008; Hart,

2012) har vist at de første leveårene legger det viktigste grunnlaget for barnets utvikling videre, blir det viktig å ikke ta barnehagestart ved ettårsalderen som en selvfølge, men vurdere det nøye. Likevel begynner de fleste av norske ettåringer i barnehagen, noe som forutsetter at personalet som jobber på småbarnsavdelinger har tilstrekkelig med kunnskap om hva god kvalitet for de minste barna innebærer, noe barnehagelærer flere ganger gjennom intervjuet selv påpeker. Det som blir viktig er å reflektere over hva som skal til for at barnehagen blir et best mulig sted å være for ettåringene. Forskning viser at det er forholdet mellom strukturelle og prosessuelle forhold som er spesielt viktig i forbindelse med barnehagekvaliteten for de minste barna, og særlig de voksnes evne til å inngå i sensitive samspill med barnet trekkes fram (Dalli, mfl., 2011, Hansen, 2013; Norheim, 2014; de Schipper mfl., 2006). Jeg ønsker å drøfte nærmere om de ulike kvalitetene som ble synliggjort gjennom analysearbeidet i denne studiene utgjøre høy kvalitet i omsorgsarbeidet med de minste barna.

5.2 Kjærligheten til barnet

Barnehagelærer snakker flere ganger om kjærlighet til barnet. Hun påpeker at når en jobber med små barn så må en være helt profesjonelle på at man skal ha plass til hvert enkelt av de barna i hjertet sitt, og at man må kunne utvikle kjærlighet til de. Barnehagelærer bruker begrepet «kjærlighetstanken»

«Jeg tror veldig på det begrepet, kjærlighetstank. At når det begynner å bli lite innhold på den, da må det opp igjen, før du kan begynne å jobbe med andre ting.»

«Vi skal strebe mot å hele tiden vise like mye hjertevarme til alle. Og da blir det et annet spørsmål enn det vi har hatt før i barnehagen, for greier man ikke det så er man ikke egnet til å være der. For barna skal ikke oppleve det, at man ikke har plass til dem. Så jeg tenker at det er en utrolig stor kvalitet, som må vektlegges mer!»

Barnehagelærer påpeker at de i personalet jobber veldig med relasjonene til det enkelte barn. Hun har fast møte med hver enkelt av personalet på fredager, hvor relasjon og kvalitet alltid er målet med samtalen. Hun snakker om profesjonalitet i relasjonen, og hvordan en som profesjonell omsorgsgiver ikke har lov til å vise mer kjærlighet til enkelte barn enn andre. I denne sammenheng bruker de en kartleggingsmetode utarbeidet av Kari Pape, men med en egen vri. De jobber systematisk med ett og ett barn og ser hvordan det ligger an i relasjonene, og på denne måten blir det synlig hvor det trengs ekstra fokus og hvem som må jobbe med seg selv for å eventuelt forbedre sine relasjoner til enkelte barn. Videre påpeker barnehagelærer at personalgruppen opplever at det skjer noe med dem etter at de har tatt en slik kartleggingsrunde, og at de har erfart at de sitter igjen med klare tanker i etterkant.

Barnehagelærer mener at en fort kan bli veldig opptatt av fenomener som er enkle å måle, som blant annet språk, og at man lett kan miste grepet rundt de kvalitetene som er mindre målbare.

Hun påpeker at gode relasjoner er en forutsetning for at barnet skal føle seg trygg og for det videre arbeidet, og at det alltid er den voksnes ansvar.

«Men det er jo relasjonen og tilknytningen og det der som spiller den store rollen. Og det påvirker jo alt vi gjør. Og det tenker jeg er mitt hovedmål nummer én (...) for det er barna som er våre kunder, våre brukere, altså, vi er leverandører for dem i forhold til å føle seg trygg og utvikle seg. Og da er det det som er hovedfokus!»

«Du kan på en måte gjøre så mye kjekt du vil, gå i fjære og alt mulig fint og flott, men er det ikke en god relasjon mellom de som er der, så kan du bare la være, tenker jeg. Det er det viktigste, det er det!»

Å tenke helhetlig i forhold til barnet trekkes også fram som viktig. Det å gå inn i historien til barnet, sette seg inn i hvordan barnet har det hjemme og ikke bare her og nå. På denne måten får en et dypere innblikk i barnets individuelle behov på ulike områder og et bedre grunnlag for å lære barnet å kjenne.

«For det handler om livene til barna. Og helheten i hva det har erfart fram til nå. Sant, for det er jo en grunn for at man reagerer som man gjør. Og da må man ta det derifra da.»

Jeg tolker barnehagelærer dit at for å kunne vise tilstrekkelig med kjærlighet til barnet, blir det viktig å tenke individuelt. Flere ganger i intervjuet trekkes barnas individuelle behov fram som en viktig kvalitet å være bevisst på. Hva som er god omsorg må ifølge barnehagelærer også studeres individuelt. Barna er forskjellige, de har forskjellige bakgrunn og historie og har derfor ulike behov. Det blir personalets oppgave i samarbeid med hjemmene å sikre disse behovene.

Barnehagelærer forteller om de barna som ofte bare vil sitte på fanget og kose, og at de foretrekker et fang framfor annen aktivitet. Hun trekker frem viktigheten av stimuli, og at noen gjerne trenger det lille ekstra dyttet for å komme seg ut og fram.

«Det må ikke bli en sånn sovepute at det blir omsorg kun i den biten at det er kun primærbehovene og fysisk, men at det er et stort bilde, sant. (...) Vi skal jo innom rammeplanen og lov for barnehagene også, og alle skal få utvikle seg.»

Jeg tolker henne dit at omsorg også må ses individuelt, og at det ikke bare må gjelde de typiske og selvsagte tingene som trøst, kos og fysiske behov. Som voksen må en være sensibel for å se og fange opp hvor det enkelte barn befinner seg i utviklingsløpet på de ulike områdene i livet, for å best mulig møte barnets behov der det trengs. Så lenge barn er trygt og

har etablerte gode og stabile relasjoner til personalet og de andre barna, så blir stimuli og det å gi barnet litt utfordringer en viktig bit av omsorgen i tillegg til det pedagogiske ansvaret som ligger nedfelt i barnehagens profesjonelle mandat og rammeplanens målsettinger.

5.2.1 Drøfting

Når barnehagelærer snakker om kjærligheten til barnet, tolker jeg henne dit at kjærlighet blir en viktig ingrediens i arbeidet mot å utvikle og opprettholde en god relasjon til hvert enkelt barn, som igjen er med på å legge grunnlaget for barnets erfaringer i barnehagen.

Kjærlighetens betydning for trygge og nære relasjoner støttes av både Thrana (2015) og Hansen (2013) som også hevder at kjærligheten blir viktig i denne sammenheng. Hansens kjærlighetstanke bygger på de tre komponentene intimitet, lidenskap og engasjement, og selv om barnehagelærer selv ikke bruker nøyaktig alle nevnte begrepene, kommer det tydelig fram at hennes bruk av kjærlighetsbegrepet rommer mye av det samme. Når Hansen omtaler intimitet, snakker barnehagelærer om tilknytning, fellesskap og nære relasjoner. Når Hansen bruker begrepet lidenskap som en betegnelse for deltakelse, oppmerksomhet, interesse, innlevelse og empati bruker barnehagelærer begrepet påloggede voksne gjentatte ganger. Slik jeg tolker det handler lidenskap og det å være pålogget som voksne mye om det samme i denne sammenhengen. Å være pålogget innebærer etter min oppfatning både å være deltakende, oppmerksom, interessert og evne å sette seg inn i barnets situasjon på en og samme tid. I forbindelse med den tredje komponenten som er engasjement, kommer det tydelig fram hvordan barnehagelærer mener at det krever et ønske og en personlig interesse for å skulle jobbe med barn. Det blir ikke nok å bare sitte inne med kunnskapen, det blir like viktig å være engasjert og være genuint interessert i det en holder på med. Hansens (2013) kjærlighetsbegrep har derfor relevans i denne sammenheng.

På samme tid påpeker barnehagelærer at det er den voksnes ansvar å være profesjonelle på å vise like mye kjærlighet til alle barna, noe som kan ses i sammenheng med Nortvedts (2001) perspektiv på profesjonell omsorg, gjennom at kjærligheten her får en profesjonell posisjon innenfor omsorgsbegrepet ved å bygge på en underliggende plikt som i dette tilfellet er forankret i Rammeplanens yrkesutøvelse og målsettinger. På bakgrunn av plikt hevder Vetlesen (2001) at omsorg og kjærlighet ikke er identiske, og at kjærligheten innebærer omsorg, men at omsorg ikke i alle tilfeller og i enhver kontekst kan inneholde kjærlighet. Videre åpner han opp for at kjærlighetsbegrepet kan brukes i en større sammenheng. Kjærlighet i profesjonell sammenheng skiller seg på denne måten fra den naturlige kjærligheten. Ved å gjøre kjærligheten til en ingrediens i omsorgen i det pedagogiske

arbeidet, og på denne måten gjøre det til en plikt, fratas kjærligheten sine naturlige og ukontrollerbare opprinnelse.

Slik jeg forstår barnehagelærer i lys av både Hansen (2013) og Vetlesen (2001) er den kjærligheten som oppstår mellom barn og voksen i barnehagen noe annet enn den kjærligheten som oppstår mellom voksne og mellom foreldre og egne barn. I de sistnevnte situasjonene oppstår kjærligheten ut ifra sin naturlige eksistens, mens kjærlighet brukt som ledd i omsorgsarbeidet i profesjonell sammenheng blir en plikt hvor det hovedsakelig ikke foreligger sterke følelser bak, men en type kjærlighet til barnet som likevel bygger på mye av de samme elementene. Kjærlighet i profesjonell sammenheng må likevel, slik jeg tolker det, være kontrollerbar fra den ansattes side, både gjennom å vise nok kjærlighet, men på samme tid ikke vise for mye i fare for å forskjellsbehandle barn, men også for å kunne ta gode faglige vurderinger slik både Henriksen & Vetlesen (2000) og Nortvedt (2001) påpeker. Det kan tenkes at det er *følelsen* av kjærlighet som blir viktige for barnet å erfare. I så fall åpner det for spørsmål om det er mulig å gi barn en følelse av kjærlighet uten å selv kjenne en naturlig kjærlighet til barnet. I og med at kjærligheten i sin naturlige opprinnelse er noe som ikke kan kontrolleres, må en som profesjonell omsorgsarbeider være bevisst på å vise kjærlighet til barnet uavhengig av egne, personlige følelser. En må få barnet til å føle kjærlighet selv om en selv kanskje ikke føler det samme. På denne måten kan en si at kjærligheten må kunne kontrolleres fra omsorgsgiverens side.

Jeg tolker omsorg i barnehagen til å være både et relasjonelt og etisk fenomen. Både Løgstrup (1999) og Noddings (1984) hevder at omsorg bygger på en naturlig kjærlighet uten noen regler og prinsipper. I følge Løgstrup (1999) har vi i møtet med barn i barnehagen et etisk ansvar for den biten av barnets liv som vi holder i våre hender. Dette ansvaret er pålagt oss som en etisk fordring og oppstår i møtet med barnet. Noddings (1984) tar avstand fra moral som baserer seg på regler og normer gjennom å hevde at omsorgsetikk har sin bakgrunn i kjærlighet og naturlig tilbøyelighet. Sett i lys av både barnehagelærers og Nortvedts (2001) tanker rundt den profesjonelle kjærligheten kan det bli vanskelig å tenke seg omsorg som utelukkende naturlig i profesjonell sammenheng. Dersom det ikke skulle eksistere noen prinsipper eller regler for omsorg ovenfor barna, ville det blitt et spørsmål om rettferdighet og forskjellsbehandling gjennom at den kjærligheten som ligger til grunne ville eksistert i ulik grad fra barn til barn. Det kan ikke forventes at en ansatt i barnehagen skal kunne utvikle en naturlig kjærlighet til alle barna en er i relasjon med. Gjennom å gjøre omsorg i profesjonell sammenheng til en plikt, kan en tolke det slik at deler av omsorgen frarøves sin naturlige

eksistens gjennom at prinsipper og regler blir gjeldende for utøving av omsorgen. I så fall beveger vi oss bort fra både Løgstrups (1999) og Noddings (1984) grunnleggende tanker om kjærlighet, og over til en mer normativ forståelse av begrepet. Noddings viser likevel til et viktig poeng gjennom å hevde at etisk omsorg bygger på en naturlig kjærlighet, og en kan tenke seg at dette også er tilfelle for noen barnehageansatte, men for å gi likeverdig omsorg til alle barna må det i neste steg eksistere prinsipper og regler for hva som blir riktig og galt i forbindelse med å vise denne kjærligheten. Noddings påpeker videre at en kommer i kontakt med følelsene av plikt og forpliktelse kun når kjærligheten eller lysten svikter.

Overført til barnehagesammenheng kan dette ses i sammenheng med nettopp den naturlige kjærligheten eller fraværet av den, gjennom at dersom en naturlig føler kjærlighet for barnet, vil ikke det å gi omsorg føles som en plikt. Men dersom en ikke har et følelsesmessig bånd i bunn, vil en kunne snakke om plikt og forpliktelse i omsorgsforholdet. Spørsmålet blir om barnet merker forskjell på den omsorgen som har sitt utspring i en naturlig kjærlighet, sammenlignet med den omsorgen som bygger på plikt og forpliktelse. Noddings (1984) påpeker at naturlig kjærlighet som oftest avgrenses til familie og venner. Slik jeg ser det har selve plikten som ligger til grunne for relasjonene en etablerer til barna i barnehagen fellestrekk med plikten i relasjonene til ektefelle og familie. Gjennom å tilbringe store deler av dagen sammen, opptil fem dager i uka, knyttes det nære bånd og relasjoner. På sett og vis er det jo slik en utvikler relasjoner til familie og ektefeller også. Kanskje kan forpliktelsen i relasjonen bidra til at naturlig kjærlighet oppstår gjennom at en av plikt tilbringer mye tid sammen hver dag. Likevel eksisterer det et skille i hva som motiverer relasjonen, i og med at det ligger en naturlig kjærlighet og ønske til grunne i møtet med egne barn eller framtidig ektefelle, mens denne kjærligheten umulig kan eksistere i samme grad i møtet med alle barna i barnehagen. Men det er den nok heller ikke ment til å gjøre. Kanskje kan den profesjonelle omsorgen være med på å legge bedre forutsetninger for barnets rammer i barnehagen, nettopp fordi den hviler på regler og prinsipper som skal være til barnets beste. I og med at relasjonene en har til familie gjerne varer livet ut, avsluttes som regel relasjonene en har til barna i barnehagen når de går over til skolen, og en kan stille spørsmål ved om det da vil være hensiktsmessig for barnet å knytte alt for nære bånd når disse båndene etter hvert skal brytes. For barn i utsatte grupper, som begynner i barnehagen uten å ha kjent på den naturlige kjærligheten i møte med egne foreldre, kan slike nære bånd tenkes å ha stor betydning i positiv forstand.

Barnehagen skal være et pedagogisk tilbud også for de minste barna, men det blir naturlig å anta at kjærlighet i forbindelse med omsorgen legger et avgjørende grunnlag ikke bare for barnets trivsel og utvikling, men også for det pedagogiske arbeidet. Å tillate seg å føle kjærlighet for barna selv om en som barnehageansatt må være profesjonell i relasjonen og forholde seg til etiske retningslinjer, vil slik jeg ser det være et viktig bidrag for alle barn, men spesielt i forbindelse med tidlig innsats hos barn som ikke har fått «kjærlighetstanken» tilstrekkelig fylt opp hjemme fra.

5.3 Påloggede voksne

Flere ganger gjennom intervjuet snakker barnehagelærer om viktigheten av å være pålogget. Jeg har tolket begrepet til å gjelde det å være pålogget i forhold til barnets signaler og behov på den ene siden, og det å være pålogget i forhold til bevissthet, refleksjon og kunnskap på den andre siden.

I forhold til barnets evne til å tilpasse seg i ulike situasjoner blir voksenrollen raskt nevnt. Som barnehageansatt må en være i nuet, man må hele tiden gå inn for å speile barnet, studere hva det ønsker og vil. Barnehagelærer viser til at barna tilpasser seg vårt løp, og at vi derfor må være bevisste på hva en planlegger av aktiviteter slik at det står i stil med det enkelte barns behov. Det å ha respekt for barnas evne til å tilpasse seg, og heller legge opp til at en som voksen skal tilpasse seg ut i fra barna trekkes fram som viktig.

«Vi må tilpasse oss ut ifra barna, det må vi gjøre, ellers så har vi ikke god kvalitet i barnehagen. For du kan ha flotte planer, men det kan være helt feil... for barnet. Voksne som ser hvor viktig de er, for barna sin dag, og som virkelige prøver å studere hva barnet trenger. Å være tilstede i nuet, det vil jeg si.»

Gjennom intervjuet snakker vi om situasjoner hvor en har flere ettåringer rundt seg som gråter, og en føler seg stresset over mange behov skal tilfredstilles på samme tid. Også her trekkes den påloggede og bevisste voksenrollen fram som viktig, og at en må holde hodet kaldt og fokusere på hvilket behov det haster mest med å imøtekomme. Videre påpekes samarbeid og det å spørre om hjelp hos andre avdelinger som nødvendig, en må bruke de ressursene en har og alltid tenke til barnets beste. Barnehagelærer sier videre at det til tider kan oppleves krevende, og at det er viktig at også denne siden av barnehagetilværelsen kommer fram i lyset.

I løpet av observasjonsperiode var det spesielt en situasjon hvor barnehagelærer var alene med tre ettåringer som jeg vil trekke fram:

Eks. 1: Barnehagelærer har planlagt en liten lekestund med vann inne på badet med tre ettåringer. Hun fyller vann i et kar og putter noen leker i mens Kevin (1 år og 4 mnd) sitter på hofta. Torbjørn (1 år og 5 mnd) står også ved karet og leker med en kopp. Barnehagelærer setter Kevin ned ved siden av Torbjørn. Kevin begynner å gråte og strekker armene opp mot barnehagelærer. Hun løfter han opp igjen på fanget og holder han inntil seg. Torbjørn smiler og heller vann fra den ene koppen til den andre. Så kommer Thomas (1 år og 8 mnd) inn mot karet med vann, og barnehagelærer spør om han vil bli med å leke. Han ser bort på vannet, men holder seg litt i utkanten. Kevin begynner å gråte igjen, mens han ser bort på meg som sitter litt lengre bak i rommet. Nå begynner Torbjørn også å gråte, og går mot barnehagelærer. Også han blir løftet opp på fanget mens hun med vennlig stemme synger en sang til dem. Etterpå forsøker hun å få de med å leke med vannet, men både Kevin og Torbjørn sutrer på hver sin side av fanget. Barnehagelærer velger å avslutte aktiviteten og begynner å helle ut vannet og tar med seg guttene ut fra badet.

Her forsøker barnehagelærer å gjennomføre en aktivitet som hun på forhånd hadde planlagt. I dette tilfellet virket det ikke som om noen av barna var i humør til å leke med vann. I tillegg kan det tyde på at min tilstedeværelse ikke var med på å gjøre saken lettere, da et av barna ble veldig opptatt av at jeg ble sittende å se på fra avstand. Vi ser likevel et eksempel på en situasjon hvor en må avbryte planene og tilpasse seg barnas behov. Barnehagelærer er rask med å avbryte aktiviteten når hun ser at ingen av barna uttrykker ønske om å leke.

Eks. 2: Det er tid for måltid og to av tre barn gråter mens de blir plassert i stolene rundt bordet. Barnehagelærer tilbyr dem mat, men Torbjørn (1 år og 5 mnd) rister på hodet og fortsetter å gråte. Hun lager en flaske med vann, men Torbjørn skyver den bort med hendene. «Oi, se her har du rosiner!» sier barnehagelærer med vennlig stemme. Torbjørn slutter å gråte en stund mens han ser på rosinene. Nå har også Kevin (1 år og 5 mnd) sluttet å gråte og begynte å spise. Thomas (1 år og 8 mnd) sitter helt rolig og spiser ovenfor. Så begynner både Torbjørn og Kevin å gråte igjen, og barnehagelærer tar en etter en ut av stolene og bærer rundt på begge to mens hun holder dem tett inntil seg. Hun går opp mot trappa til storbarnsavdelingen for å spørre om hjelp. Hun kommer raskt ned igjen med begge på hofta for å se til Thomas som fortsatt sitter og spiser. Barnehagelærer sier med rolig og vennlig stemme at hun straks kommer tilbake, og Thomas smiler tilbake mens han spiser brødiskive. Hun går opp og kommer ned igjen med kun Kevin. Kevin gråter og hylar. Barnehagelærer sukker mens hun holder han inntil seg og går mot vogna for å legge han. Kevin gråter fortsatt. «Lille venn, er det så trist i dag? Nå skal du få sove litt så blir det nok bedre». Hun går inn igjen til Thomas som nå er ferdig med brødiskiva si. Hun hjelper han ut av stolen og vasker han rundt munnen og på hendene, og så går hun ut igjen for å se til Kevin som fortsatt gråter. Hun går inn for å hente Thomas for å legge han i sin vogn. Hun blir værende ute å trille på Torbjørn en stund, før hun kommer inn igjen mens hun gir fra seg et lite sukk og et smil, «nå har de sovnet!». Så begynner hun å rydde på bordet og på kjøkkenet, før hun selv skal ta pause.

Her er et tydelig eksempel hvor en må dekke flere behov på samme tid. I lignende situasjoner i intervjuet sier barnehagelærer selv at hun kan føle seg stresset og utilstrekkelig, men at erfaring og det å ha kunnskap og trygghet i det en gjør blir viktig for å være pålogget i en slik

situasjon. Likevel kunne ikke jeg som observatør oppfatte at hun var stresset i denne settingen, hun hadde en ro og utstråling over seg som gjorde det en kunne tolke som en noe kaotisk situasjon gjennomførbar. Slik jeg tolket situasjonen evnet barnehagelærer å holde fokus og gjøre det beste ut av situasjonen gjennom å be om hjelp, og jeg satt igjen med følelsen av at hun var trygg på området selv om situasjonen kunne oppfattes krevende.

Videre i intervjusamtalen snakker vi om kunnskap og personlighet i forbindelse med omsorg. Hun understreker viktigheten av å holde seg oppdatert på ny kunnskap og det å være pålogget og bruke denne kunnskapen. Hun viser til at en kan sitte med mye kunnskap uten å bruke den, og at personligheten til hver enkelt spiller en avgjørende rolle i måten yrket blir utført.

«Alle jobber er viktige, men akkurat her er det aller viktigst at både personlighet og kunnskap, at det henger sammen for å gi god omsorg. Du må ha god kontakt med mennesker generelt, barn og andre folk. For funker ikke det så kan du ha så mye kunnskap du vil, barna må være komfortable med deg, og det må foreldrene også. Og andre tilsette.»

«Så det er jo innstilling og personlighet, men vi trenger jo absolutt kunnskapen! Den må vi ha, men det må være riktig folk som har den!»

Hun påpeker flere ganger at det å jobbe i barnehage absolutt ikke er for alle, og hun understreker at en på ingen måte kan sove i denne jobben, en må være pålogget, lydhør og sensitiv.

5.3.1 Drøfting

Begrepet *påloggede voksne* inneholder slik jeg tolker det en rekke komponenter. Som barnehageansatt må en strebe etter å være sensitiv og lydhør for hvert enkel barns behov, på samme tid som en må legge egne tanker bort og være i nuet. En må holde seg oppdatert på kunnskap og bruke den aktivt i hverdagen på samme tid som personligheten til hver enkelt er med på å avgjøre hvordan kunnskapen kommer til uttrykk i praksis. Diskusjonen om kjærlighet i den pedagogiske relasjonen kan også være interessant i forbindelse med denne kategorien. Observasjonseksempelet nevnt ovenfor ble for meg et tydelig eksempel på en pålogget voksen som ut i fra egne erfaringer og kunnskap, på best mulig måte prøver å forstå og tilfredsstille tre ettåringers ulike behov på en rolig og kjærlig måte. Sett i lys av de tre dimensjonene som ligger til grunne for Hansens (2013) bruk av begrepet kjærlighet i det pedagogiske arbeidet, viser barnehagelærer gjennom dette eksempelet både intimitet, lidenskap og engasjement. Intimiteten kommer til syne gjennom hennes måte å vise nærhet, forståelse og kjærlighet i en situasjon som for to av barna kan virke vanskelig. Hun er oppmerksom og tilsted, hun forsøker å forstå og imøtekomme ulike behov på samme tid, og

hun gir uttrykk for å identifisere seg med barnets følelser, noe som faller under dimensjonen lidenskap. Hennes engasjement gjennom å ønske barnet godt og prøve å finne løsninger for å bedre situasjonen for barnets beste tydeliggjøres også for meg i observasjonseksempelet.

Observasjonseksempelet vil være en naturlig situasjon som finner sted på alle småbarnsavdelinger. Det som kan være avgjørende i en slik situasjon er hvordan de ansatte reagerer og handler. Drugli (2014) påpeker at ettåringene har andre behov enn eldre barn, og de har begrensede muligheter til å regulere sine følelser. Personalet i barnehagen har derfor et ekstra ansvar for å gi mye støtte og skape en trygg base i slike situasjoner. I observasjonseksempelet kommer dette frem gjennom barnehagelærers nærhet og sensitivitet ovenfor barna. Som hun selv sier i intervjuet kjenner hun på følelsen av utilstrekkelighet i situasjoner hvor det er mye gråt og mange behov som skal dekkes på samme tid, men slik jeg oppfatter henne evner hun å møte barnet på et viktig sted, mellom følelsene og de fysiske behovene.

For meg utgjør barnehagelærer en trygg base (Drugli, 2014) for de gråtende ettåringene, gjennom at gråten roer seg og i enkelte tilfeller stopper opp når hun tar de tett inntil seg, på fanget eller bærer rundt på de. Men fordi hun i tillegg har ansvaret for enda et barn, må hun prioritere hvilke behov hun skal prøve å tilfredsstille først. Thomas gråter ikke og gir ikke tegn til å være misfornøyd, noe som gjør at barnehagelærer prioriterer Torbjørn og Kevins behov først.

Det som likevel er interessant er at barnehagelærer aldri glemmer å vise engasjement og interesse for Thomas. Selv om han ikke blir hovedfokus for hennes, blir han likevel fulgt opp på det han sier og gjør. På denne måten evner barnehagelærer å møte hvert av de tre barna på en sensitiv, empatisk og engasjerende måte der de trenger det. Sett i sammenheng med tidligere studier (Dalli mfl., 2011) vil voksne som deltar aktivt i samhandling med de yngste på en sensitiv, tilstedeværende og engasjert måte, virker positivt på deres trivsel og utvikling. Så selv om barnehagelærer føler seg utilstrekkelig i slike situasjoner, vil hennes væremåte være en sentral faktor i forhold til barnas opplevelse av trygghet, trivsel og utvikling.

Det å være pålogget blir for meg relevant å se i lys av Noddings (1984) betydning av begrepet omsorgsrelasjon. Hun anser omsorg som en tosidig relasjon mellom den som gir omsorg og den som mottar omsorg. En relasjon blir en omsorgsrelasjon gjennom at den enes omsorg blir fullendt av den andre. Dersom barnehagelærer ikke møter barnets behov, svikter hun ifølge Noddings i sin omsorg til barnet. I eksempelet over kommer Noddings omsorgsrelasjon til

syne flere steder. Når Kevin gråter og barnehagelærer løfter han opp og holder han tett inntil seg, svarer Kevin slik jeg ser det, på hennes omsorg ved å slutte å gråte. Barnehagelærer imøtekommer hans behov som tydet på å være nærhet og trøst. Når også Torbjørn etter hvert begynner å gråte, og barnehagelærer forsøker å imøtekomme hans behov for omsorg, begynner så Kevin å gråte igjen mens han ser bort på meg. For å ikke mislykkes i omsorgen til verken Kevin eller Torbjørn forsøker da barnehagelærer å holde begge to inntil seg mens hun synger. Begge svarer på hennes omsorg ved å slutte å gråte. Når det er tid for lunsj, gråter både Kevin og Torbjørn i det de plasseres i stolene sine. Barnehagelærer forsøker flere ganger å tilfredsstille barnas behov, uten å få noen respons. Når både Torbjørn og Kevin gråter videre, løfter barnehagelærer begge to ut av stolene og bærer de tett inntil seg. Begge to svarer på hennes omsorg med å slutte å gråte. Sett i lys av Noddings (1984) blir det her tydelig at både Torbjørn og Kevins omsorgsbehov i denne situasjonen handlet om å bli holdt tett inntil barnehagelærer. Ved å forsøke å gi både mat og drikke, mislyktes hun i forsøket på å møte Torbjørn og Kevins behov. Først når hun løftet de opp til seg ble omsorgsrelasjonen fullbyrdet ved at begge to svarte på hennes omsorg ved å slutte å gråte.

5.4 Barns omsorg for hverandre

Barnehagelærer trekker fram vennskap og den betydningen barna har for hverandre som viktig i det store omsorgsbildet. Barnehagen har vennegaranti som en del av sin visjon, og barnehagelærer poengterer at dette står veldig sterkt i deres måte å jobbe på. Målet er at alle barna skal ha etablert gode vennskap når de går ut av barnehagen, og hun poengterer at vennskap blir en viktig forutsetning for leken og den læringen og utviklingen som følger. Videre spiller vennskap en avgjørende rolle for barnas selvtillit, følelser og tanker om seg selv.

Barnehagelærer snakker også om at vennskap er synlig helt ned i ettårsalderen, selv om det lettere kommer til syne hos eldre barn. Hun påpeker at ettåringene viser omsorg gjennom smil, latter, klemmer og ønsket om å være nære hverandre. Hun trekker fram at det å bli sett og høre til blir et viktig behov hos de minste barna.

Likevel påpeker barnehagelærer at de minste ofte trenger en voksen til å være nær i leken, både gjennom å være hjelpelig i konflikter og bygge videre på gode øyeblikk. Hun viser til at en må være forsiktig med å legge for mye i barns omsorg for hverandre, og påpeker at primærbehovene hos ettåringene kommer sterkere fram enn hos eldre barn. Slik jeg tolker det

får etablering og utvikling av relasjoner mellom de minste barna størst verdi når primærbehovene, i form av mat, hvile, og følelsen av trygghet, er dekket.

Gjennom min observasjonsperiode ble jeg flere ganger oppmerksom på barns forhold til hverandre og vil komme med et par eksempler.

Eks. 3: Torbjørn (1 år og 5 mnd) og Thomas (1 år og 8 mnd) sitter sammen i sofaen etter oppvåkning. Thomas sitter med drikkeflasken sin, og Torbjørn følger nøye med på han mens han drikker. Barnehagelærer fanger opp øyeblikket og spør om Torbjørn også vil ha vannflaska si. Hun henter drikkeflaska og gir den til han. Torbjørn snur seg raskt til Thomas og holder opp flasken si mens han smiler. Thomas smiler tilbake, og så begynner begge to og drikke fra flaskene sine. Når de er ferdige ser de på hverandre og ler.

Eksempelet over viser hvordan to ettåringere deler noe sammen gjennom at de begge gjør det samme. De viser glede gjennom å se på hverandre, smile, drikke vann og le. En aktivitet som i seg selv er en selvfølge, blir her en samspillsituasjon mellom Torbjørn og Thomas.

Eks. 4: Det er samlingsstund og alle barna sitter i sofaen mens barnehagelærer sitter på en stol framfor dem. De synger om epler og pærer som faller fra trærne. To av de eldste barna (3 år) reiser seg opp i sofaen og faller ned på rumpa i sofaen samtidig som de synger at eplene og pærene faller. De to treåringene ser på hverandre og ler. Torbjørn (1 år og 5 mnd) følger nøye med på begge to mens han smiler. Like etter reiser hans seg opp og hopper ned på rumpa. Han ser bort på assistenten og smiler. Assistenten smiler tilbake.

Her er et eksempel på hvordan de minste barna er oppmerksomme og hermer etter eldre barn. Torbjørn sitter og observerer de to treåringene som hopper i sofaen, før han like etterpå gjør det samme selv. Slik jeg tolker det viser Torbjørn i dette tilfellet glede over aktiviteten de holder på med, og ønsker å delta.

Eks. 5: Det er påkledning og en etter en får gå ut på den tilhørende plattingen etter at de har fått på seg uteklærne. Etter hvert som det blir flere barn ute, begynner Thomas (1 år og 8 mnd) og løpe fram og tilbake. Det tar ikke mange sekundene før de andre barna følger etter. Noen smiler mens andre ler i det de løper fram og tilbake.

Denne sekvensen gjentok seg et par ganger i løpet av observasjonsperioden min. Det virket som om de fleste av barna hadde deltatt på denne aktiviteten tidligere, og raskt fulgte Thomas initiativ i det han satte i gang å løpe.

5.4.1 Drøfting

Det barnehagelærer her snakker om kan ses i sammenheng med funnene i studiene til både Løkken (2000) og Greve (2007) gjennom at små barn kan utvikle vennskap og at de har betydning for hverandre. Greve (2007) påpeker at opplevelsen av vennskap opptrer på ulik

måte blant de minste barna sammenlignet med de eldre, noe jeg også velger å støtte meg til på bakgrunn av mine observasjoner. Selv om jeg observerte de minste barna i positive samspill med hverandre, så jeg ikke noe mønster i at noen foretrakk enkelte framfor andre i den perioden jeg var der. Det jeg merket meg var likevel at de minste barna viste stor begeistring for de eldre barna, gjennom blant annet eksempelet nevnt over hvor Torbjørn følger nøye med på aktiviteten de to treåringene har sammen, før han hermer etter dem og smiler. Lignende eksempler ble også synlig i tilfeller hvor de yngste og de eldre barna oppholdt seg i samme rom over lengre tid.

Greve (2007) trekker fram følelsen av et felles vi, møtet mellom barna, det å skape mening sammen og humor som ingredienser i små barns vennskap til hverandre. I alle tre eksemplene nevnt ovenfor står smil, latter og glede sentralt i møtet mellom barna. I eksempelet hvor Kevin begynner å løpe og de andre følger etter, tolker jeg det til å være en lek som de involverte barna har skapt sammen. I det Kevin begynner å løpe, tar det ikke mange sekundene før resten følger etter. Greve (2007) beskriver det med at de involverte partene vet hva leken handler om, og at de sammen skaper mening i leken. Slik jeg ser det har hennes begrepet relevans også blant de minste barna.

På bakgrunn av tilknytningsteori (Bowlby 1980; Ainsworth, i Drugli, 2014) blir vennskap til jevnaldrende og eldre barn en viktig forutsetning for barns trivsel og tilknytning i barnehagen. For ettåringene tolker jeg det likevel slik at tilknytningen til de voksne danner det viktigste grunnlaget, nettopp fordi de yngste barna hovedsakelig har forholdt seg til mamma, pappa og annen nær familie. På denne måten har de ikke samme erfaringer med vennskap som eldre barn, og har vært avhengig av en eller flere voksne til å møte deres behov for omsorg. Jeg forstår omsorg for ettåringene til å i første omgang gjelde fysiske og psykiske behov som mat, hvile, tilknytning, trygghet og kjærlighet, og disse behovene tilfredsstilles i størst grad av voksne. Sett i lys av Løkkens (2004) spørsmål om vi fortsatt ser på barnets kompetanse og samspill som avhengig av voksne, vil jeg hevde at den voksne spiller en avgjørende rolle for å legge grunnlaget. Det blir når disse behovene blir ivarettatt på en god måte, at omsorgen barna viser for hverandre blir viktig for barnets utvikling av selvfølelse, tilhørighet og sosiale kompetanse. Den voksne spiller også her en avgjørende rolle i form av å legge til rette, støtte og verne om små barns samspill og relasjoner til hverandre. Slik jeg ser det blir begge omsorgsbildene viktige for barnets totale utvikling, men det ene må komme før det andre. Ettåringer er ikke kun mottakere for omsorg, men slik jeg tolker det blir den omsorgen ettåringene mottar fra de ansatte i barnehagen et viktig grunnlag for barnets egne evne til å gi

og motta omsorg gjennom vennskap til jevnaldrende. Løkkens (2000) funn om at små barn i barnehagen er mer opptatt av andre barn enn de voksne som jobber der, kan derfor tyde på at barna som deltok i hennes studie fikk sine behov tilstrekkelig dekket av de voksne i barnehagen, og at dette kan ha sammenheng med hennes funn.

Ut i fra eksempelet hvor Kevin og Torbjørn deler et øyeblikk av glede og latter sammen ved at begge drikker fra vannflaskene sine, blir ifølge Greve (2007) viktig for dannelsen av et framtidig vennskap barna imellom. Det at barnehagelærer fanger opp øyeblikket og tilbyr Torbjørn sin vannflaske ble her en viktig brikke i denne sekvensen mellom ettåringene. For meg blir dette nok en gang et tydelig eksempel på en pålogget voksen. Det kan derfor tyde på at fokuset på relasjoner og vennskap barna imellom ikke må skyves bort hos de minste, selv om ettåringene ikke viser de samme tegnene og ønskene om å være sammen med bestemte andre som eldre barn gjør. Ved å fokusere på barnet som et subjekt (Bae, 2009) og aktiv deltaker i eget liv blir det viktig å være bevisst på barnas vennskap og betydning for hverandre helt ned i ettårsalderen.

5.5 Foreldresamarbeid

Gjennom den perioden jeg var i barnehagen for å gjøre observasjoner var barnehagelærers interesse og utstråling i møte med foreldrene noe som raskt fanget min oppmerksomhet. Måten hun viste interesse for hvordan natten og morgenen til barnet hadde vært, og hvordan hun så lett kommuniserte med alle foreldrene fascinerte meg. Hun hadde en naturlig ro og vennlighet med et fokus på barnets opplevelser og behov. Dette mønsteret gjentok seg ved flere anledninger.

Foreldresamarbeid er et tema som gjentar seg også i løpet av intervjuet. Når vi snakker om økningen av antall ettåringer i barnehagen den siste tiden så nevner barnehagelærer at hun håper foreldrene ikke tar det som en selvfølge at barnet skal begynne i barnehagen på dette tidspunktet, men at de snakker om det og tenker gjennom det og tar valg på bakgrunn av hva som blir riktig for barnet og familien. Hun påpeker viktigheten av tett foreldresamarbeid både før barnet starter i barnehagen og den første tiden.

«For om barna får velge selv, så vet nok alle at de vil være med mamma eller pappa, hvis de har det bra der.»

På bakgrunn av samfunnets utvikling påpeker barnehagelærer at det ikke er konstruktivt å fabulere så mye på det, nettopp fordi at dagens ettåringer stort sett begynner i barnehagen. Det som blir viktig er å ha et tett samarbeid med foreldrene for at barnet skal få en best mulig og

positiv start på sin barnehagetilværelse. Barnehagelærer tror derfor tilvenningsperioden blir viktig for barnets videre erfaring og hun oppfordrer foreldre til å sette av godt med tid og være med barnet.

«(...) De er jo gjerne ikke klar for at mamma og pappa skal forsvinne med en gang da, så jeg tror vi overvurderer barna. Jeg får litt sånn refleksjoner av og til på hvordan folk tenker på hundene sine. Bruker mye tid på... for å plassere de vekk så er det så mye styr og vesen, men hva med barna? Vi må bruke litt tid, og det er verdt å ta litt fri fra jobb, og få den der på plass. For det er jo... jeg tror det er mye større i barna sine liv enn det vi noen gang tenker. For det legger jo grunnlaget for alt.»

Hun nevner også flere ganger at det blir viktig å huske at det ikke er barnehagen som skal være det viktigste i forhold til omsorgsperspektivet, men at det er hjemmets hovedoppgave. Hun sier at en må

«(...) holde det høyt fram i hodet at det aldri er barnehagen som er det aller viktigste, i noen tilfeller kan det være det, men det er hjemmet som er det viktigste for barnet.»

På denne måten skal hjemmet være den viktigste faktorene for barns behov for omsorg, mens det i dagens samfunn har blitt slik at de minste barna faktisk oppholder seg flere timer av sin våkne tid sammen med andre personer enn de som utgjør hjemmet deres.

Vi snakker videre om barnets evne til å tilpasse seg, og også her trekkes foreldresamarbeid fram som en viktig faktor. Hun nevner at hun har stor respekt for barnets evne til å tilpasse seg situasjoner, men at en skal være på vakt og holde blikket åpent. Selv om barnet virker fornøyd og alt ser ut til å gå bra, blir det viktig å ha nær dialog med hjemmet for å sikre at begge parter har den samme oppfatningen av barnets trivsel og behov.

«Vi kan se helt små barn som velger å holde igjen gråten helt til den du er nærmest knyttet til nærmer seg, da kommer det, sant.»

For at barnehagen skal kunne følge opp det enkelte barnet og dets behov, blir det avgjørende at de vet noe om barnets liv hjemme. Hun snakker om helhet for barnet, at livene hjemme og i barnehagen blir en videreføring av hverandre og at det blir en sammenheng.

I forbindelse med et tett samarbeid med foreldrene forteller barnehagelærere at det å være ærlig og ikke pakke ting inn blir en viktig faktor, også når det har vært vanskelige perioder eller dager.

«Og da er det å prøve å formidle det med omtanke og kjærlighet for det barnet, så tåler foreldrene å høre det, tror jeg. At i dag har det vært en tøff dag, og at de gjennom samtalen hører at du bryr deg om barnet, og at dere sammen kan tenke ut hva det kan være eller hva en skal gjøre.»

Det barnehagelærer her sier ble veldig i tråd med mine egne observasjoner av henne i møte med ulike foreldre. Slik jeg har oppfattet og tolket både observasjoner samtalen i etterkant, virker det som om at barnehagelærer bevisst legger energi i å etablere et godt forhold til foreldrene som et viktig grunnlag for et tett samarbeid mot barnets beste.

5.5.1 Drøfting

Ifølge barnehagelærer er et tett foreldresamarbeid viktig, og spesielt i overgangen når barnet begynner i barnehagen. Et tett foreldresamarbeid trekkes også fram hos Drugli (2014) som et sentralt område for at små barn skal finne seg til rette i barnehagen. Barnehagelærer oppfordrer også foreldrene til å bruke godt med tid for å hjelpe barnet til å få en myk start på barnehagelivet. Barnehagelærer snakker videre om respekten for barnas evne til å tilpasse seg, og at en må inngå i et tett samarbeid med foreldrene for å forsikre seg om at barnet tilpasser seg noe som er bra for det, og at en er sensible for å fange opp signal som kan tyde på at noe ikke er som det bør være. Det barnehagelærer her snakker om blir for meg naturlig å se i sammenheng med Bowlbys (1980) teori om barnets tre reaksjonsfaser på adskillelse fra omsorgspersonene. Når ettåringen begynner i barnehagen og skal være borte fra sine nærmeste omsorgspersoner over en lengre periode er det vanlig at barnet reagerer med protest og et ønske om å være nær mamma eller pappa. Etter en stund går barnet over i fortvilelse, før det trer inn i den tredje fasen som er aksept. Det barnehagelærer nevner om barnets evne til å tilpasse seg situasjoner, både gode og dårlige, blir her viktig å være bevisst på. Som Bowlby selv observerte i den tredje fasen, var at den aksepten som barnet etter hvert viste, egentlig viste seg å være en følelsesmessig frakobling fra tilknytningspersonene. Ved at de ansatte i barnehagen er bevisste på barnets signaler, følelser og oppførsel, og på samme tid er i nær dialog med foreldrene, vil en lettere kunne registrere forhold og situasjoner som kan oppleves som kritiske for barnet i overgangsfasen.

Barnehagelærer påpeker at det er foreldrene som har hovedansvaret for omsorgen for barnet. På samme tid viser hun til at barnehagen blir viktig som en videreføring for denne omsorgen, at det eksisterer en helhet i livene til barna mellom hjemmet og barnehagen. På denne måten kan vi se at hjemmene og barnehagene samarbeider for å gi ettåringene den omsorgen som er nødvendig. Dette kan ses i sammenheng med Nortvedt (2001) som hevder at omsorg i barnehagesammenheng ikke skal være en erstatning for den familiære omsorgen, men den skal fungere som en supplerende faktor i barnas liv og innebærer ofte andre kvaliteter enn omsorg i familien. Dette er et interessant tema, i og med at det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets omsorg, på samme tid som de fleste ettåringer oppholder seg flere timer om dagen

sammen med nettopp andre enn foreldrene. Disse andre er barnehageansatte, og er ansvarlig for omsorgen for barnet store deler av barnets våkne tid. Likevel skal denne omsorgen inneholde andre kvaliteter enn den private omsorgen. En kan stille seg spørrende til om en kan være sikre på at ettåringer får behovet for den private omsorgen dekket av foreldrene de få timene de får sammen, eller om det må innføres en mer privat omsorg i barnehagen, bygget på følelsesmessig engasjement og kjærlighet slik Løgstrup (1999) og Noddings (1984) beskriver det. Selv om verken Løgstrup eller Noddings retter sine tanker spesifikt til barnehagen, har teoriene relevans i barnehagesammenheng slik jeg ser det.

Barnehagelærer uttaler at alle som jobber i barnehage må kunne ha plass til alle barna i hjertet sitt, og uten denne egenskapen er en ikke egnet til å jobbe i barnehage. Jeg undrer meg over om noen mennesker innehar evnen til å utvikle naturlig kjærlighet ovenfor alle mennesker en er i relasjon med, eller om dette er en egenskap det på en eller annen måten går an å lære seg. Tholin (2013) peker på hvordan omsorgsarbeidet har utviklet seg fra å være en familieoppgave, til at mange av oppgavene nå ligger hos det offentlige. Slik jeg tolker barnehagelærer så blir foreldresamarbeidet viktig i arbeidet med omsorg i forhold til å bli enige om hva som blir viktig for det enkelte barnet. Det at foreldrene får ha innvirkning på hvilken sider av omsorgen som barnehagen bør og skal fokusere på kan være en måte å samarbeide på til det beste for barnet. Slik jeg tolker det må omsorg ses individuelt gjennom at barna er forskjellige og trenger ulik vektlegging på omsorgens mange sider. Noen barn vil ha et større behov for kjærlighet, og andre vil ha behov for fysiske utfordringer. Det blir i samarbeidet mellom familien og barnehagen, og kvaliteten av dette samarbeide, at en kommer til en felles enighet om hva som blir viktig for det enkelte barn. Å ha et individuelt syn på omsorg på denne måten kan tenkes å være avgjørende for barnets trivsel, trygghet og utvikling, på samme tid som det krever kompetanse, engasjement og bevissthet fra både de ansattes og foreldrenes side.

5.6 Mindre grupper

Barnehagelærere snakker gjentatte ganger om det å dele i mindre grupper som viktig i forhold til både relasjoner, kvaliteten på opplevelsene sammen og omsorg. Hun påpeker at det blir spesielt viktig å dele seg i på småbarnsavdelingene, og at dette er noe de selv har fokus på. Her trekkes også tanken om individualitet fram, at en ikke bare må dele gruppene i alder, men at en ser hvor barnet er individuelt og at en holder fokuset på hva som er det beste for det enkelte barn.

«For det ser vi jo, det med relasjoner og det å dele seg opp slik at man blir en voksen på tre små. (...) At vi ikke alltid skal gjøre alt sammen. Det skal vi ikke, vi skal gjøre mest mulig delt.»

«Så man må bruke ressursene riktig, og da må vi dele oss opp. For da deler du antall relasjoner også. Og mellomsnakk som en blir kvitt med, og det sier alle de voksne også, at det fungerer!»

Med begrepet mellomsnakk tolker jeg henne dit at en unngår unødvendig prat mellom de ansatte på avdelingen når den voksne blir alene med en barnegruppe. I forbindelse med å være delt og alene med en barnegruppe snakker barnehagelærer om tanken om å ha et skjult kamera rundt seg for å hele tiden huske på at de alle skal kun det beste for barna. At personalet tenker på hvordan det de gjør ser ut utenfra.

Slik jeg forstår barnehagelærer blir det ikke bare enklere å gi hvert enkelt barn den oppmerksomheten det krever når gruppene er mindre, men at en får roen på seg til å være tilstede og se etter og videreutvikle de små øyeblikkene som utgjør en stor del av omsorgen for de aller minste barna. Hun nevner flere ganger hvordan de minste ting kan virke store for ettåringen, og at det derfor blir viktig å ta disse små tingene på alvor.

«(...) Om du ser at den ene har fått grønn kopp og den andre får gul, og du ser at de begynner å bli opptatt av at det her ikke er likt, og at vi ikke blir sånn her... treige folk da (...) men at vi ser mellom linjene på hva betyr... for det er så små ting for barna av og til, som betyr mye... Sånn at vi ikke blir så trangsynte. Ja, bytt nå den koppen liksom!»

Barnehagelærere tilføyer at hun tror anerkjennelse av slike små øyeblikk er med på å bygge opp barnet, både for selvtillit og følelsen av at en blir sett, tatt på alvor og at noen deler gleden med dem.

I forhold til mindre grupper snakker vi om hvor mange voksne det ideelt sett burde være på en småbarnsavdeling, og barnehagelærer trekker fram at i tilfeller hvor en må tilfredsstillte ulike behov på samme tid skulle en gjerne vært flere. Og det blir barnehagelærerne og de andre ansatte i barnehagen sitt ansvar å si noe om.

«For en ettåring og en toåring, det er stor forskjell. En burde nesten hatt en på en, men en vet jo selv at det blir for vanskelig å gjennomføre, da. Men det er klart en får mange tanker, og når de virkelig trenger trøst, de vil være på hofta di, de vil være der og du har ikke seks armer, og da er det tre liksom, på én, sant. Så det tenker jeg... og at... tenk å få være en på to da, kanskje.»

Likevel anser barnehagelærer dem som heldige i forhold til bemanningsnormen i norske barnehager, og at de hjelper hverandre på huset når det er kniper.

5.6.1 Drøfting

For de minste barna blir det for barnehagelærer viktig å dele seg i mindre grupper gjennom dagen. På denne måten deler man antall relasjoner og det blir enklere å gi hvert barn den oppmerksomheten det krever. Dette får støtte gjennom blant annet Norheim (2014) som i sin studie konkluderer med at barnegruppestørrelse er av betydning for omsorgskvaliteten i samspillet mellom ettåringer og omsorgsgivere i barnehagen, gjennom at små barnegrupper assosieres med høyere omsorgskvalitet. Også Hansen (2013) finner i sin avhandling sammenheng mellom antall interaksjoner mellom barn og voksne og antall barn per voksen. Vuggestuer med høy voksentetthet assosieres med flere og lengre interaksjoner mellom barn og voksen. Også Schipper mfl. (2006) har sin studie konkludert med at en barn-voksen-ratio på 3:1 medfører et langt bedre samspill mellom barn og voksne enn dersom forholdet var 5:1. Det å dele seg i mindre grupper kan derfor tyde på å gi bedre forutsetninger for et godt samspill mellom barn og voksen. På den annen side vil ikke det å dele barnegruppa i seg selv føre til bedre omsorgskvalitet, det krever i tillegg innsats fra den voksnes side. Dette kan igjen ses i lys av begrepet påloggede voksne, som barnehagelærer selv bruker. Når barnegruppene er mindre blir den voksne mer sensibel på å fange opp små ting i her og nå situasjoner, som ifølge barnehagelærer blir viktig for barnet gjennom følelsen av å bli sett, tatt på alvor og at noen deler gledene deres. På denne måte blir det tydelig at både strukturelle og prosessuelle kvaliteter henger sammen for å skape god omsorgskvalitet for de minste barna, noe som igjen støttes av forskning (Dalli, mfl., 2011; Hansen, 2013; Norheim, 2014; de Schipper mfl., 2006).

Videre påpeker barnehagelærer at det å dele i mindre grupper bidrar til å holde fokuset på barna gjennom at en kvitter seg med praten som lett kan oppstå mellom de voksne når flere oppholder seg i samme rom. Det barnehagelærer her påpeker kan ses i sammenheng med Hansens (2013) studie hvor han trekker fram at ansatte som har ansvar for en barnegruppe alene tyder på å ha en positiv effekt på antall interaksjoner mellom barn og voksne og varigheten av dem.

I forhold til ettåringene trekker hun fram at det ideelt sett burde være flere voksne pr. barn, men at dette blir vanskelig å gjennomføre i praksis. Hun påpeker at det er stor forskjell på en ettåring og en toåring, noe som støttes av Drugli (2014). I forbindelse med omsorgskvaliteten blir det i observasjonseksempel 2, hvor barnehagelærer er alene med tre ettåringer med ulike behov, tydelig at det hadde vært til god hjelp med en voksen til. På denne måten kunne Torbjørn og Kevin få en voksen hver, noe som hadde gjort situasjonen tryggere for barna, og

mindre stressende for barnehagelærer. Dette behovet ser vi også at barnehagelærer gjør noe med, gjennom å spørre om hjelp hos storbarnsavdelingen. På denne måte ser vi hvordan det å være alene med en gruppe gjør situasjonen mer sårbar, slik barnehagelærer beskriver det, når flere i gruppa gråter og krever nærhet og trøst. Her må barnehagelærere alene ta ansvar for hvert enkelt barn, på samme tid som hun har ansvar for gruppa som helhet, og det blir vanskelig å imøtekomme alle behovene. Hun representerer her hvert enkelt barns trygge base (Drugli, 2014), men må ta noen etiske valg ved å velge hvilke av barna som først skal imøtekommes. I lignende situasjoner vil det for barnets beste tenkes å være hensiktsmessig å være flere voksne. På den annen side vil det være situasjoner hvor alle barna virker tilfredse og ikke har samme behovet for nærhet og trøst, og da kan det både barnehagelærer og Hansen (2013) påpeker om mellomsnakk i personalgruppa lettere komme til uttrykk. På denne måten blir det barnehagelærer nevner angående å bruke ressursene riktig interessant. En må i arbeidet med de minste barna være fleksibel i forhold til å legge opp dagen ut i fra barnas behov, og bruke ressursene der de trengs, noe som for meg kom tydelig fram i barnehagens arbeid med de minste barna.

5.7 Få planer

Barnehagelærer nevner flere ganger gjennom samtalen at det å ikke legge for mange planer på småbarnsavdelingen blir viktig. Hun ser mer verdi i å bruke tiden på å dokumentere i etterkant heller enn å lage detaljerte planer i forkant.

«Og vi har jobber veldig mye med dette med planer, hvordan er vår plan for dagen, den må legge vekk om det er feil for barna. Vi må tilpasse oss ut ifra barna, det må vi gjøre, ellers så har ikke vi god kvalitet i barnehagen.»

Det barnehagelærer anser som viktig for barnet er å ha mest mulig helhet gjennom dagen, og da kan ikke en være bundet til for mange planer og arrangerte aktiviteter. Det å prøve å gjøre seg ferdig med det en holder på med uten for mange brudd er et mål. Hun ønsker at barnet skal få den gode opplevelsen av å bli «fullført», og tror det er en viktig bit av omsorgen. Ved at barnet blir «fullført» tolker jeg henne dit at en som voksen fullfører aktiviteten en har påbegynt sammen med barnet, og at den voksne holder seg fokusert og engasjert.

En observasjon av praksis i barnehagen viser en situasjon hvor det ble et brudd i en aktivitet mellom barnehagelærer og et gutt på ett år:

Eks. 6: Torbjørn (1 år og 5 mnd) blir levert om morgenen. Torbjørn sutrer litt og er alvorlig i blikket. Barnehagelærer blir stående å prate litt med mammaen til Torbjørn før hun strekker ut armene for å ta han imot. De vinker ha det til mamma og går inn

for å sette seg i sofaen. Torbjørn sitter på fanget tett inntil barnehagelærer med smokken i munnen. Etter en stund med kos på fanget setter de seg begge to på gulvet. Barnehagelærer setter fram en leke og begynner å trykke på den. «Oi, se!» sier hun og retter leken mot Torbjørn. Torbjørn ser opp på barnehagelærer før han også trykker på leken. I samme øyeblikk kommer en assistent på avdeling og spør om noe, og barnehagelærer reiser seg opp for å hjelpe henne. Hun går ut mot gangen og er ute av Torbjørns synsfelt. Torbjørn løfter raskt blikket og ser etter henne. Han har sluttet å leke med leken og ser mot gangen hvor barnehagelærer gikk. Ikke mange sekundene etter kommer hun tilbake igjen rundt hjørnet og setter seg tilbake på gulvet sammen med Torbjørn. Han ser på henne og viser fram leken, barnehagelærer smiler til han og sier: «Ja, se, skal vi trykke?» Torbjørn smiler og begynner å trykke på leken. Så kommer Kevin (1år og 4 mnd) bort med ei dukke i handa, og barnehagelærer snur seg mot han og tar den imot. Barnehagelærer sitter nå med ryggen til Torbjørn mens han sitter og trykker på leken mens han babler for seg selv.

Her er et eksempel hvor det skjer et brudd i aktiviteten barnehagelærer og Torbjørn har sammen. Som barnehagelærer også selv påpeker, er det umulig å unngå at det skjer brudd gjennom en dag hvor mange ting skal ordnes. Det som i dette tilfellet likevel virket å være avgjørende for Torbjørns trygghet og lekelyst var at barnehagelærer - etter å ha gjort sitt praktiske ærend- var rask med å komme tilbake igjen å fortsette aktiviteten. I det hun reiser seg og forlater rommet stopper Torbjørn opp med den påbegynte leken, og slik jeg tolker det viser han signaler på at han ikke var klar for at barnehagelærer skulle trekke seg unna og at han nå føler seg utrygg. Når hun da kommer tilbake igjen og setter seg ned sammen med han tolker jeg det slik at han føler seg trygg igjen og at han han viser initiativ til å fortsette leken der den slapp ved å vise henne leken igjen. Når barnehagelærer da svarer på hans respons smiler han til henne og trykker videre på leken. Det som også blir tydelig er at selv om Kevin kommer og tar oppmerksomheten til barnehagelærer i en stund, så virker det ikke som om det gjør noe for Torbjørn. Det at barnehagelærer sitter nært han mens han leker virker å være avgjørende for hans trygghet og lekelyst.

I observasjonen ovenfor kommer det også fram viktigheten av det å ikke ha for mange planer å forholde seg til. Slik jeg tolker barnehagelærer så vil for mange planer føre til flere brudd gjennom dagen gjennom at det er praktiske ting som skal ordnes og en mister litt av roen, evnen til å være spontan og de magiske her og nå øyeblikkene. Barnehagelærer tror det kan være ekstra krevende for nyutdannede å se dette. Hun opplevde selv som nyutdannet og bli veldig stresset og føle seg som en utydelig leder dersom en går bort i fra det som står på planen. Hun mener at nøkkel ligger i å ha trygghet i seg selv i å tenke ut i fra barnets beste og holde planene temabasert uten å gå i detaljnivå.

«(...)Der ligger det veldig mye tenker jeg. I planen utenfor det arket. Altså, planen for det enkelte barnet, sant, va trenger du i dag, her og nå.»

Også her kommer det tydelig fram at barnehagelærer tenker individuelt på omsorgsbiten, og er opptatt av hva hvert enkelt barn trenger og ikke bare gruppen som helhet. Det er jo gjerne det som kommer til uttrykk på en på forhånd bestemt månedsplan, hvilke aktiviteter som gruppa skal delta i, og ikke individuelt for det enkelte barn.

5.7.1 Drøfting

Det barnehagelærer viser til med en fleksibel hverdag med få planer for de minste barna, kan ses i sammenheng med Løkkens (1999) påstand om at barnehager som er for organiserte og dominerende av voksne, kan virke hemmende for små barns muligheter til samspill seg imellom. Ved å ikke ha for mange planer unngår en mange overgangssituasjoner og brudd i aktiviteter, på samme tid som en kan bruke oppmerksomheten sin på det relasjonelle arbeidet både mellom barn og voksne og barna imellom i her og nå situasjoner. Barnehagelærer påpeker viktigheten av å jobbe bevisst med den grunnleggende delen av omsorgen, som er trygghet, tilknytning og gode relasjoner. Først når det er på plass, kan en begynne å legge flere planer.

I observasjonseksempelet nevnt over ser vi et brudd i aktiviteten mellom barnehagelærer og Torbjørn. Torbjørns reaksjon på barnehagelærers fravær kan ses i sammenheng med begrepet trygg base (Drugli, 2014). Barnehagelærer fungerer her som Torbjørns trygge base, og når hun reiser seg for å hente noe og går ut av synsfeltet til Torbjørn, kommer det tydelig fram at barnehagelærers nærhet spiller en avgjørende rolle for hans lekelyst. Det som fascinerte meg var at det virket som en selvfølge for barnehagelærer å sette seg ned igjen med Torbjørn igjen etter at hun var ferdig med ærendet, og at hun fortsatte der hun slapp med å respondere på Torbjørns initiativ. Dette blir for meg et eksempel på en pålogget voksen, slik barnehagelærer selv bruker begrepet. Selmer-Olsens (2013) betydning av begrepet sensitiv responsivitet kan også ses i sammenheng med begrepet påloggede voksne. Slik jeg tolker det handler begge begrepene om personalets evne til å møte og respondere på en sensitiv måte ovenfor barnet.

5.8 Sammenfattende drøfting

For å bedre forstå hva som blir viktig i arbeidet med ettåringen i barnehagen, må de ulike kategoriene settes i sammenheng. Kvalitet i arbeidet med de minste barna forutsetter ikke kun det ene eller det andre, men en helhet hvor hver av faktorene bidrar sammen til å utgjøre den totale kvaliteten. Slik jeg ser det så blir det vanskeligere å være pålogget som voksen og vise

kjærlighet til barnet dersom det blir for mange barn per voksnen, det eksisterer et dårlig samarbeid med foreldrene, eller en legger for mange planer som gjør dagene hektisk og stressende. På samme tid hjelper det lite om de strukturelle forholdene er gode, dersom de ansatte ikke har tilstrekkelig kunnskap om hva det innebærer å jobbe med de minste barna. I tillegg til kunnskap blir engasjement, interesse og hver enkelt personlighet avgjørende for hvordan omsorgen utføres i praksis. Funnene i denne studiene peker derfor mot at de faktorene som blir viktig i forbindelse med de prosessuelle kvalitetene i arbeidet med ettåringen i barnehagen, blir å ha kjærlighet til barnet, barns omsorg for hverandre, utvikle og opprettholde et godt foreldresamarbeid og være pålogget i form av å være nær, engasjert og oppmerksom, men også i forbindelse med kunnskap og interesse rundt faget. De strukturelle kvalitetene utgjør gruppestørrelsen og det å være fleksibel i form av å ha lite planlagte aktiviteter og planer.

Det som i størst grad har fanget min interesse gjennom observasjoner og intervju, er begrepet kjærlighet i arbeidet med ettåringene. Som barnehagelærer påpeker så blir tanken om kjærlighet et nytt spørsmål enn det som har vært tidligere i barnehagen, og med bakgrunn i tilknytningsteori så er kanskje en synliggjøring av denne kvaliteten nødvendig nå som nesten samtlige ettåringer i Norge går i barnehagen. Kjærlighet tolkes i denne sammenhengen gjennom Hansen (2013) kjærlighetsforståelse, Løgstrups (1999) og Noddings (1984) etiske perspektiver og Nortvedts (2001) perspektiver på profesjonell omsorg. Slik jeg tolker det blir kjærligheten i profesjonell sammenheng forskjellig fra den naturlige på bakgrunn av den underliggende plikten i barnehagens mandat. Løgstrup representerer en før-etikk, hvor menneskets naturlige kjærlighet og erfaringer er opphavet til den etiske fordringen i våre møter med andre mennesker. Nortvedt representerer en mer normativ etikk hvor regler og prinsipper blir avgjørende i møte med omsorg i profesjonell sammenheng. Slik jeg tolker Noddings viderefører hun Løgstrups tanker om naturlig kjærlighet, på samme tid som hun snakker om omsorgsetikken som en forpliktelse, noe som kan tolkes som et forsøk på å forene ytterpunktene i Løgstrup og Nortvedts perspektiver.

Likevel hevder Noddings (1984) at følelsen av plikt kun blir gjeldende når kjærligheten eller lysten er fraværende. Det kan derfor tenkes at selv om omsorg i profesjonell sammenheng bygger på en plikt, vil det å vise omsorg være en naturlig del for mange mennesker. På denne måten vil ikke det å gi omsorg til ettåringene i barnehagen nødvendigvis *føles* som en plikt, men heller være en naturlig del av det å være i relasjon med noen som trenger deg, slik Løgstrup også påpeker. I så fall, blir kjærligheten sentral, selv om det eksisterer en forskjell i

hva som motiverer den naturlige og den pedagogiske kjærligheten. Slik jeg ser det vil komponentene være mange av de samme gjennom at barnet får følelsen av å bli sett, ha en trygg base for trøst og støtte, på samme tid som barnet er i relasjon med noen som er engasjert i livet dens og vil en godt.

For at ettåringene i barnehagen skal få de beste forutsetningene for å utvikle seg både fysisk og psykisk spiller derfor de voksne som jobber der en avgjørende rolle. Det krever kunnskap og evnen til å praktisere denne kunnskapen på en god måte, det kreves et personlig engasjement og interesse, en må være oppmerksom, tålmodig og sensitiv, en må tenke individuelt i barnegruppa på samme tid som en må tenke på gruppa som helhet. I tillegg må en opparbeide et godt forhold og samarbeid med samtlige foreldre, på samme tid som en skal komme godt overens med kolleger. Og viktigst av alt må en ha nære og gode relasjoner til ettåringene som bygger på en kjærlighet til barnet. Med andre ord kan ikke hvem som helst jobbe med ettåringene i barnehagen, det kreves ekte hverdagshelter.

På den annen side må en ikke se seg blind på barnet som kun sårbart og mottaker av omsorg, men som en aktiv deltaker i eget og andres liv. Også små barn viser interesse og glede av å være sammen og blir gjennom glede, sympati og samhandling et viktig bidrag til omsorgsbildet slik både Løkken (2000) og Greve (2007) påpeker. Vi må ikke undervurdere små barns evne til å vise omsorg for hverandre, men vi må heller ikke overvurdere den. Slik jeg ser det så blir den voksne en viktig støttebrikke i barns møte med hverandre, og de grunnleggende fysiske og psykiske behovene er også i barnehagen helt avhengig av voksenkontakt.

Perspektivene på ettåringenes behov for omsorg må likevel ikke ta alt av fokus i barnehagens pedagogiske virksomhet. Barnehagen er og skal være et pedagogisk tilbud også for de minste barna. Å ikke være opptatt av læring vil slik jeg ser det være et brudd med omsorgens hensikt. Forholdet mellom omsorg og læring trenger derfor ikke være en pedagogisk konflikt, men det ene må komme før det andre. Barnets behov for omsorg framstår for meg som et grunnfundament for de erfaringer barnet gjør seg videre i livet, og vil på denne måten også ha innvirkning på barnets læring. *Educare* kan på denne måten fungere som et felles begrep som ivaretar både omsorg og læring i møte med ettåringen, slik Broström (2009) hevder. Likevel må ikke omsorgen ses som et middel for å oppnå læring, men som noe som har verdi i seg selv og er noe mennesket er helt avhengig av for å utvikle seg. I og med at læring er et

komplekst begrep, og ikke har vært et gjennomgående tema i denne studien, vil det ikke bli tatt opp til videre drøfting i denne omgang. Men det betyr ikke at det ikke er viktig.

Det som nok en gang blir interessant i denne sammenhengen er kjærlighet i den pedagogiske relasjonen. En kan spørre seg om omsorgen vil ha en verdi i seg selv uten at den er forankret i kjærlighet. På bakgrunn av denne studien kan det tyde på at kjærligheten blir en viktig dimensjon i omsorgsarbeidet for de minste barna i barnehagen, men som fra et teoretisk ståsted byr på etiske dilemmaer. Slik jeg tolker det må disse etiske dilemmaene møtes både med rasjonell tenkning og empatiske holdninger, og Noddings (1984) omsorgsetikk blir på mange måter relevant, men trenger en nyansering. En må forsøke å forene følelsene og fornuften i ønsket om å ville det beste for hvert enkelt av barna en er i relasjon med. I og med at barna er forskjellige, kan ikke de samme reglene og prinsippene gjelde for alle. På samme tid kan en ikke la følelsene styre omsorgen alene, fordi det ville medført at barna opplevde ulik grad av kjærlighet, noe som kan resultere i at de som trenger det mest går glipp av det. Kjærlighet blir på denne måten en viktig ingrediens i omsorgsarbeidet, og blir slik jeg ser det ikke et middel, men en viktig forutsetning både for barnet og barnehagens pedagogiske praksis.

6 AVSLUTNING

Oppgavens problemstilling har vært: *Hvordan opplever en barnehagelærer at hun ivaretar ettåringers behov for omsorg gjennom barnehagedagen?* Mine funn konkluderer med at barnehagelærer opplever hun ivaretar ettåringens behov for omsorg når prosessuelle og strukturelle kvaliteter opptrer i et tett samspill med hverandre. Det er voksen-barn-relasjonen som tillegges størst betydning, hvor kjærligheten til barnet framtrer som en kjernekompetanse. Sett i lys av tidligere forskning samsvarer mine funn med flere av studiene presentert i denne oppgaven (Dalli, mfl., 2011; Hansen, 2013; Norheim, 2014; de Schipper mfl., 2006). Thrana (2015) konkluderer med at kjærlighet blir en kjernekompetanse i relasjonsarbeid i sosialt arbeid og at den ses som en form for anerkjennelse i arbeid med utsatte grupper i samfunnet. Hennes konklusjon har fellestrekk med denne studiens funn, og jeg håper at min studie kan være med på å bidra til økt kunnskap om hva omsorgsarbeidet betyr og innebærer for ettåringene i barnehagen.

Jeg har gjennom denne studien forsøkt å utvide forståelsen av omsorg i det pedagogiske landskapet i lys av tankegodt fra Løgstrup (1999), Noddings (1984), Hansen (2013) og Nortvedt (2001). I debatten om barnehagen er bra eller ikke for ettåringene, anser jeg studien

til å trekke frem kvaliteter som blir viktig for å sikre god kvalitet på tilbudet for de minste barna. Jeg relaterer også studien som et bidrag til tidlig innsats i arbeidet med å styrke barns tilknytning og relasjoner i barnehagen, med ønske om å redusere mulige utfordringer for barn i utsatte grupper. Å investere i omsorgsarbeidet blir viktig for å gi barn en trygg base for trøst, støtte og utvikling. I og med at forskning gjort på barns hjerne viser hvor viktig de første leveårene blir for barnets utvikling og erfaring videre (Adamson, 2008; Hart, 2012), må dette ansvaret være i fokus, både av foreldre, de ansatte i barnehagen og ikke minst politikerne. Når forskning også viser at omsorgskvaliteten varierer fra barnehage til barnehage, og fra person til person (Kjellebold, 2003; Sandseter, Seland & Bratterud, 2012), kan det tyde på at det er behov for mer forskning rundt hvilke kvaliteter som blir viktige i arbeidet med de minste barna.

6.1 Veien videre

I løpet av forskningsprosessen har etiske dilemmaer i omsorgsarbeidet vært et spennende tema som jeg anser som en naturlig oppfølger av denne studien. Jeg berører gjennom denne oppgaven etiske dilemmaer i forbindelse med kjærlighet i omsorgsarbeidet, og det hadde vært spennende å gå i dybden på hvilke dilemmaer som oppstår, og hvordan en møter og løser disse på best mulig måte til barnets beste.

Hvis jeg skal tenke utenfor tematikken for denne oppgaven, men holde meg innenfor omsorgsarbeidet i barnehagen, hadde det vært spennende å forske på menns bidrag til tema. I og med at en stor andel av barnehageansatte er kvinner, hadde det vært interessant å observerte menn i relasjon med barna. Kanskje hadde en funnet andre kvaliteter som kunne vært nyttig å inkludere i omsorgsarbeidet. Jeg undrer meg spesielt over menns betydning for omsorgsarbeidet inn mot gutter, og særlig de som av ulike grunner utvikler atferdsproblemer. Kanskje hadde tilførselen av flere menn i barnehagen vært et viktig bidrag i form av å gi gutter flere voksne av samme kjønn å identifisere seg med.

7 REFERANSER

- Abrahamsen, G. (1997). *Det nødvendige samspillet*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Adamson, P. (2008). *The child care transition. A league table of early childhood education and care in economically advanced countries*. Innocenti Research Centre. Florence: UNICEF. Hentet fra: http://www.unicef.or.jp/library/pdf/labo_rc8.pdf
- Bae, B. (2009). Å se barn som subjekter – noen konsekvenser for oppvekstarbeid. Mørreaunet, S., Glaser, V., Lillemyr, O. F. & Moen, K. H. (Red.) I *Inspirasjon og kvalitet i praksis – med hjerte for barnehagefeltet*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Barnehagespeilet (2015). *Tall og analyse av barnehager i Norge*. Hentet fra: http://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/forskning_og_statistikk/statistikk/barnehagespeilet_2015.pdf
- Bauchmüller, R., Gørtz, M., & Würtz Rasmussen, A. (2011). *Long-run benefits from universal high-quality pre-schooling*. København: Anvendt KommunalForskning.
- Bjørnstad, E. & Pramling Samuelsson, I.P. (red.) (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år? En forskningsoversikt*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Biddulph, S. (2005). *Raising Babies. Should under 3s go to nursery?* Harper Thorsons.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss*, Vol. 3: Loss, sadness and depression. New York: Basic Books.
- Broström, S. (2009). Trivsel, omsorg og læring i småbørnspædagogikken – på vej mod educare. I: Carlsson, M., Simovska, V. og Jensen, B.B. (red.) (2009). *Sunhedspædagogik og sundhedsfremme. Teori, forskning og praksis*. Århus: Århus Universitetsforlaget.
- Dalli, C., White, E. J., Rockel, J., Buchanan, E., Davidson, S., Ganly, S., mfl. (2011). *Quality early childhood education for under-two-year-olds: What should it look like? A literature review*. New Zealand: Ministry of Education
- De Schipper, J.C., Riksen-Walraven, M. & Geurts, S.A. (2006). *Effects of child caregiver ratio on the interactions between caregivers and children in child-care centers: An experimental study*. Child Development, 77
- Drugli, M. B. (2010). *Liten i barnehagen: forskning, teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm
- Foss, E. (2009). *Den omsorgsfulle væremåte: En studie av voksnes væremåte i forhold til barn i barnehagen*. (Doktoravhandling). Bergen: The University of Bergen.
- Gadamer, H.-G. (2010). *Sannhet og metode: grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk* (L. Holm-Hansen overs.). Oslo: Pax.
- Geertz, C. (1991). *Vad är ett ord? Kulturanthropologi för historiker*. Clifford Geertz: "Tjock beskrivning". *Makt, språk, kön*. Stockholm: Fören. Häftet för kritiska studier.
- Gerhardt, S. (2004). *Why love matters. How affection shapes a baby's brain*. Routledge.
- Gotvassli, K.Å. (2013). *Strategisk kompetanseutvikling i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Oslo: Unipub.

- Greve, A. (2009). *Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen*. Nordisk Barnehageforskning nr. 2/2009, s. 91–98. Hentet fra: <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/viewFile/348/341>
- Gunnar, M. R., & Donzella, B. (2002). *Social regulation of the cortisol levels in early human development*. *Psychoneuroendocrinology*, 27, 199-22.
- Halldén, G. (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlssons
- Hansen, O. H. (2013). *Stemmer i fællesskabet*. (Doktorgradsavhandling, Institut for Uddannelse og Pædagogik, didaktik.). Aarhus Universitet, Aarhus.
- Hart, S. (2012). *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Henriksen, J.-O. & Vetlesen, A. J. (2006). *Nærhet og distanse: grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Holm, C. (2008). High-on-love. Professionsetik for en menneskekærlig profession, BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk. BUPL, København.
- James, A., Prout, A. & Jenks, C.(1999). *Theorizing Childhood*, Oxford: Polity Press.
- Kjellehold, A.S. (2003) «Omsorgsbehov og omsorgsevne sett fra det lille barnets perspektiv: en observasjonsstudie av omsorgskvalitet for de yngste barna i barnehagen» (Hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk) Universitetet i Stavanger.
- Kleven, T.A., Hjordemaal, F. & Tveit, K. (2011). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. (2. utgave). Oslo: Unipub
- Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kvale, S. & Brinkmann, S., 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Löfdahl, A. & Folke-Fichtelius, M. (2015). *Preschool's new suit: care in terms of learning knowledge*. *Early Years: An International Research Journal*
- Løgstrup, K.E. (1999). *Den etiske fordring*. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/bcb30d4eb699d1d17210e5f68050b1cd?index=2>
- Løkken, G. (1996). *Når små barn møtes: om de yngste barnas gruppefællesskap i barnehagen*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Løkken, G. (2000). *Toddler Peer Culture. The Social Style of One and Two Year Old Bodysubjects in Everyday Interaction*. (Doktorgradsavhandling). Trondheim: Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU.
- Løkken, G. (2004). *Toddlerkultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Løvgren, M. & Gulbrandsen, L. (2012). *How early and how long?* Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning,
- Løvlie, L. (1990). *Omsorgsperspektiver*. Oslo: Gyldendal.
- Meld. St. 24 (2012-2013). *Framtidens barnehage. Kompetanse i barnehagen. Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010*. Kunnskapsdepartementet.

- Moen, T. & Karlsdottir, R. (2011). *Sentrale aspekter ved kvalitativ forskning*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Noddings, N. (1984). *Caring. A Feminine Approach to Ethics Moral Education*. Berkeley: University of California Press.
- Nortvedt, P. (2001). Profesjonell omsorg - dyd eller ferdighet? I K. W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Norheim, H. (2014). *Omsorg for ettåringer i barnehagen: En studie av sammenhenger mellom strukturelle forhold og omsorgskvalitet*. (Masteroppgave) Høyskolen i Oslo og Akershus.
- Nørgaard, B. (2005). *Axel Honneth og en teori om anerkendelse*. Tidsskrift for Socialpædagogik, 16, 63-70.
- Postholm, M.B (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi, og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Regjeringen (2007). *Full barnehagedekning*. Lastet ned fra <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/kd/Nyheter-ogpressemeldinger/pressemeldinger/2007/full-barnehagedekning-.html?id=482446>
- Sandseter, E.B., Seland, M. & Bratterud, Å. (2012). *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Selmer-Olsen, M. (2013). *Sensitiv responsivitet i barnehagen. En kvalitativ studie av hvordan profesjonell omsorg i barnehagen påvirkes av personalets empatiske identifikasjon med og relasjoner til det enkelte barn*. (Masteroppgave) Trondheim: NTNU og Dronning Mauds Minne Høyskole for barnehagelærerutdanning.
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Oslo: Høyskoleforlaget
- Solheim, E. (2014). Hva sier barnehageforskningen? I *Se barnet innenfra: hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen* (s. 120-126) Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Sternberg, R. J. (1988). *The triangle of Love*. New York: Basic Books.
- Thagaard, T (2013). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Tholin, K. R. (2003). *Etisk omsorg i barnehagen og skolen: en utfordring for profesjonelle omsorgsarbeidere?* Oslo: Abstrakt forlag.
- Tholin, K. R. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thrana, H.M. (2015). *Kjærlighet og sosialt arbeid: En studie av kjærlighetens betydning i barnevernets praksis*. (Doktoravhandling). Høyskolen i Lillehammer.
- Tveitereid, S. (2008). *Hva skal vi med barn?* Oslo: Kagge.
- Vetlesen, A. J. (2001). Omsorg - mellom avhengighet og autonomi. I K. W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis* (s. 27-40). Oslo: Gyldendal akademisk
- Øksnes, M. & Steinsholt, K.(2007). Nel Noddings: Pedagogikk er et spørsmål om å gi naturlig omsorg. I Steinsholt, K. & Løvlie, L. (Red.), *Pedagogikkens mange ansikter*.

Pedagogisk idéhistorie fra antikken til det postmoderne. (s.653-668). Oslo:
Universitetsforlaget.

8 VEDLEGG

Vedlegg nr. 1: Godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Vedlegg nr. 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklærings skjema

Vedlegg nr. 3: Intervjuguide

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Ingvild Åmot
Dronning Mauds Minne Høgskole
Thonning Owesensgt. 18
7044 TRONDHEIM

Vår dato: 05.05.2015

Vår ref: 43209 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 22.04.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>43209</i>	<i>Omsorg for ettåringen i barnehagen</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Dronning Mauds Minne Høgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ingvild Åmot</i>
<i>Student</i>	<i>Edel Slettaøien</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 03.01.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Edel Slettaøien Edel_j_89@hotmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 43209

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Personvernombudet finner at informasjonsskrivene er godt utformet. Foreldre/foresatte samtykker skriftlig til at deres barn kan delta.

Personvernombudet legger til grunn at for de barna hvor foreldre ikke samtykker til deltakelse at disse barna ikke blir utsatt for observasjon og at de om mulig gis et alternativ opplegg.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Dronning Mauds Minne Høgskole sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 03.01.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet “Omsorg for ettåringen i barnehagen”

Til barnehagelærer på småbarnsavdelingen i ..... barnehage.

Studiens formål og bakgrunn

Mitt navn er Edel Janita Slettaøien. Jeg er mastergradsstudent i førskolepedagogikk ved Dronning Mauds Minne Høgskolen for barnehagelærerutdanning (DMMH) i samarbeid med NTNU i Trondheim, og jeg holder nå på med den avsluttende mastergradsoppgaven. Jeg har en bachelorgrad i psykologi med fordypning i pedagogikk, og har i tillegg flere års erfaring fra arbeid i barnehagen.

De siste årene har ettåringene gjort et kraftig inntog i barnehagene, og formålet med denne studien er å se nærmere på hvilken måte omsorgen for ettåringen i barnehagen blir ivaretatt. I den forbindelse ønsker jeg å studere nærmere hvilken praksis og tanker en barnehagelærer har rundt omsorg og ettåringen i barnehagen. For å få tak på disse tankene og refleksjonene rundt praksis ønsker jeg å få komme inn i barnehagen for å gjøre observasjoner av personalet i samhandling med barna som skal danne grunnlaget for et intervju i etterkant.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Denne studiens datainnsamling består av observasjoner av samspillsekvenser mellom ettåringer og personalet i barnehagen. I denne forbindelse ønsker jeg å observere din praksis gjennom barnehagehverdagen. Disse observasjonene vil danne grunnlaget for et intervju i etterkant hvor jeg ønsker å få frem dine tanker og refleksjoner rundt din og barnehagens praksis. I mine observasjoner er jeg ute etter samhandlingssekvenser med ettåringer, og deltakelse i studien vil bety at du gir tillatelse til å bli observert gjennom kortere og lengre sekvenser gjennom barnehagedagen. Det vil bli registrert data gjennom at jeg tar notater av observasjonene som renskrives i etterkant. Alle data vil bli registrert og behandlet anonymt. Intervjuet og observasjonene vil danne grunnlag for det analytiske og teoretiske arbeidet i masteroppgaven. Jeg planlegger å gjennomføre observasjonene og intervjuet innen høsten 2015, og tenker å være i barnehagen noen dager for uka fordelt på 2-3 uker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personidentifiserende opplysninger som for eksempel barnehagens navn, personalets navn og barnas navn vil bli anonymisert i det skriftlige materialet. Det er kun jeg og min faglige veileder, førsteamanuensis Ingvild Åmot ved DMMH, som vil ha tilgang til dataene. Alle data vil bli slettet når mastergradsarbeidet er avsluttet, senest januar 2016. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og prosjektet vil bli gjennomført i henhold til bestemmelser i personvernopplysningsloven.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål om studien ta kontakt med Edel Janita Slettaøien på telefon: 96202739 eller veileder Ingvild Åmot (iam@dmmh.no, 915 13 839)

Mvh Edel Janita Slettaøien.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet “Omsorg for ettåringen i barnehagen”

Til ansatte på småbarnsavdelingen i ..... barnehage.

Studiens formål og bakgrunn

Mitt navn er Edel Janita Slettaøien. Jeg er mastergradsstudent i førskolepedagogikk ved Dronning Mauds Minne Høgskolen for barnehagelærerutdanning (DMMH) i samarbeid med NTNU i Trondheim, og jeg holder nå på med den avsluttende mastergradsoppgaven. Jeg har en bachelorgrad i psykologi med fordypning i pedagogikk, og har i tillegg flere års erfaring fra arbeid i barnehagen.

De siste årene har ettåringene gjort et kraftig inntog i barnehagene, og formålet med denne studien er å se nærmere på hvilken måte omsorgen for ettåringen i barnehagen blir ivaretatt. I den forbindelse ønsker jeg å studere nærmere hvilken praksis og tanker en barnehagelærer har rundt omsorg og ettåringen i barnehagen. For å få tak på disse tankene og refleksjonene rundt praksis ønsker jeg å få komme inn i barnehagen for å gjøre observasjoner av personalet i samhandling med barna som skal danne grunnlaget for et intervju med barnehagelærer i etterkant.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Denne studiens datainnsamling består av observasjoner av samspillsekvenser mellom ettåringer og personalet i barnehagen. I denne forbindelse ønsker jeg å observere barnehagelærers praksis gjennom barnehagehverdagen. Det øvrige personalet vil likevel være sentrale gjennom observasjonsperioden og være med på danne grunnlaget for intervjuet i etterkant. Intervjuet skal være av barnehagelærer hvor jeg ønsker å få frem tanker og refleksjoner rundt hennes og barnehagens praksis. I mine observasjoner er jeg ute etter samhandlingssekvenser med ettåringer, og deltakelse i studien vil bety at du gir tillatelse til å bli observert gjennom kortere og lengre sekvenser gjennom barnehagedagen. Det vil bli registrert data gjennom at jeg tar notater av observasjonene som renskrives i etterkant. Alle data vil bli registrert og behandlet anonymt. Intervjuet og observasjonene vil danne grunnlag for det analytiske og teoretiske arbeidet i masteroppgaven. Jeg planlegger å gjennomføre observasjonene og intervjuet innen høsten 2015, og tenker å være i barnehagen noen dager for uka fordelt på 2-3 uker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personidentifiserende opplysninger som for eksempel barnehagens navn, personalets navn og barnas navn vil bli anonymisert i det skriftlige materialet. Det er kun jeg og min faglige veileder, førsteamanuensis Ingvild Åmot ved DMMH, som vil ha tilgang til dataene. Alle data vil bli slettet når mastergradsarbeidet er avsluttet, senest januar 2016. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og prosjektet vil bli gjennomført i henhold til bestemmelser i personvernopplysningsloven.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål om studien ta kontakt med Edel Janita Slettaøien på telefon: 96202739 eller veileder Ingvild Åmot (iam@dmmh.no, 915 13 839)

Mvh Edel Janita Slettaøien.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet “Omsorg for ettåringen i barnehagen”

- Til foreldre og foresatte på småbarnsavdelingen i ..... barnehage.

Studiens formål og bakgrunn

Mitt navn er Edel Janita Slettaøien. Jeg er mastergradsstudent i førskolepedagogikk ved Dronning Mauds Minne Høgskolen for barnehagelærerutdanning (DMMH) i samarbeid med NTNU i Trondheim, og jeg holder nå på med den avsluttende mastergradsoppgaven. Jeg har en bachelorgrad i psykologi med fordypning i pedagogikk, og har i tillegg flere års erfaring fra arbeid i barnehagen.

De siste årene har ettåringene gjort et kraftig inntog i barnehagene, og formålet med denne studien er å se nærmere på hvilken måte omsorgen for ettåringen i barnehagen blir ivaretatt. I den forbindelse ønsker jeg å studere nærmere hvilke praksis og tanker en barnehagelærer har rundt omsorg og ettåringen i barnehagen. For å få tak på disse tankene og refleksjonene ønsker jeg å få komme inn i barnehagen for å gjøre observasjoner av barna i samhandling med barnehagelærer.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Denne studiens datainnsamling består av observasjoner av samspillsekvenser mellom ettåringer og barnehagelærer. Observasjonene vil gjennomføres på småbarnsavdeling, og vil ta for seg barnehagelærere i samhandling med ettåringen. Deltakelse i studien vil bety at du gir tillatelse til at ditt barn blir observert gjennom kortere og lengre sekvenser gjennom barnehagedagen. Det vil bli registrert data gjennom at jeg tar notater av observasjonene som renskrives i etterkant. Alle data vil bli registrert og behandlet anonymt. I etterkant av observasjonene vil jeg holde dybdeintervju av barnehagelærer som vil basere seg på disse observasjonene. Intervjuet og observasjonene vil danne grunnlag for det analytiske og teoretiske arbeidet i masteroppgaven. Jeg planlegger å gjennomføre observasjonene og intervjuet innen høsten 2015, og tenker å være i barnehagen noen dager i uka fordelt på 2-3 uker.

Hva skjer med informasjonen om ditt barn?

Alle personidentifiserende opplysninger som for eksempel barnehagens navn, personalets navn og barnas navn vil bli anonymisert i det skriftlige materialet. Det er kun jeg og min faglige veileder, førsteamanuensis Ingvild Åmot ved DMMH, som vil ha tilgang til dataene. Alle data vil bli slettet når mastergradsarbeidet er avsluttet, senest januar 2016. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og prosjektet vil bli gjennomført i henhold til bestemmelser i personvernopplysningsloven.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om barnet bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål om studien ta kontakt med Edel Janita Slettaøien på telefon: 96202739 eller veileder Ingvild Åmot (iam@dmmh.no, 915 13 839)

Mvh Edel Janita Slettaøien.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og gir samtykke til at mitt barn kan bli observert.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

Foreløpig problemstilling: *Hvordan opplever en barnehagelærer at hun ivaretar ettåringens behov for omsorg gjennom barnehagedagen?*

Starter intervjuet med en kort presentasjon av med selv og prosjektet, sier noe om dokumentasjon, oppbevaring og retten til å trekke seg. Forteller at jeg er ute etter narrativer og beskrivelser av erfaringer, tanker og refleksjoner.

- Når og hvor utdannet du deg som førskolelærer?
- Hvorfor valgte du nettopp dette yrke?
- Hvor mange år har du jobbet som pedagog/førskolelærer før du startet egen virksomhet?
- Kan du fortelle noe om bakgrunnen for at du valgte å starte egen barnehage?
- Kan du fortelle noe om egen bakgrunn og arbeidserfaring i forhold til arbeid med de yngste barna? Hvordan er din nåværende arbeidssituasjon?

Antall ettåringer som går i barnehagen har økt betraktelig de siste årene.

- Hvilke tanker har du rundt denne økningen?
- På hvilken måte er deres barnehage en god arena for ettåringen?
- Hva opplever du som viktig i forhold til arbeidet med ettåringen gjennom barnehagedagen?
- Hvilke behov opplever du at ettåringen har i forhold til eldre barn? Og hvordan jobber dere for å sikre disse behovene?

Det finnes flere måter å vise omsorg på, både fysisk og emosjonelt.

- Hva legger du i god omsorg?
- Hva tenker du er viktig i forhold til det å vise omsorg for de minste barna?
- Hvilke tanker har du rundt den omsorgen barna viser for hverandre? Er denne type omsorg viktig?
- Hvordan samarbeider dere om å legge til rette for gode omsorgssituasjoner?
- Når opplever du at du ivaretar barnets behov for omsorg?
- Hva skal til for at du skal oppleve at du yter god omsorg?
- Hvilke utfordringer møter du gjennom barnehagehverdagen som kan være til hinder for å yte god omsorg?

- Hvor bevisst er du på de signalene ettåringen uttrykker i forhold til behovet for omsorg?
- Hvilke tanker har du rundt de ettåringene som ikke viser tydelig tegn til omsorg?
- Hvordan har dere jobbet for å styrke kompetansen i forhold til omsorg og de minste i barnehagen?

I tillegg til behovet for omsorg har barn også en trang til å utforske, mestre og lære seg nye ting.

- Hvilke tanker har du rundt forholdet mellom omsorg og det kompetente barnet?
- Kan for mye fokus på omsorg være til hinder for barnet på noen måte? Begrunn svaret ditt.

Når en er sammen med hverandre i så mange timer per uke danner en nære relasjoner til hverandre.

- Hvordan jobber dere for å danne gode relasjoner mellom barn og voksne?
- Hva tenker du om viktigheten av de relasjonene du etablerer til de minste barna?
- Hvilke tanker har du rundt relasjonene som oppstår mellom barna? Og hvordan jobber dere for å bygge opp og støtte disse relasjonene?
- I hvilke sammenhenger eller situasjoner føler du at du samhandler best med de minste barna?
- Ideelt sett, hvor mange voksne synes du det burde være på avdelingen i forhold til barnegruppa dere har? Fortell om hvorfor du synes dette.
- Hvordan blir miljøet rundt barnet tilrettelagt hos dere for at det enkelte barn skal oppleve trygghet?

I barnehagen finnes det både faglærte og ufaglærte som har som oppgave å ivareta ettåringens behov for omsorg.

- Hvilke tanker har du rundt det å være en profesjonell omsorgsgiver?
- Hvilke tanker har du rundt forholdet mellom omsorg og kjærlighet?
- Hvilke kvaliteter mener du er viktig i forhold til å utøve god omsorg?
- Hvilke tanker har du rundt forholdet mellom utdanning og utøving av god omsorg for de minste barna?
- Opplevde du at du fikk tilstrekkelig med kunnskap om de yngste barna da du tok barnehagelærerutdanningen?
- Og: Hva har vært tilgjengelig av sentrale og lokale kurs, samt videreutdanning?

Forskning viser at de første leveårene legger et viktig grunnlag for barns utvikling på de ulike områdene.

- Hvilke tanker har du rundt den betydningen omsorgen har for barns utvikling?
- Hva tenker du om forholdet mellom omsorg i barnehagen og i hjemmet?
- Hvilke tanker har du rundt din betydning for ettåringens utvikling? Er dette noe du tenker over gjennom hverdagen?
- Hva tenker du om barns evne til å tilpasse seg ulike situasjoner?
- Hvilke tanker har du rundt pedagogiske planer og aktiviteter i forbindelse med arbeidet med ettåringene?

Spørsmål gjort på bakgrunn av observasjoner i felten:

- Hvorfor har dere valgt at barna selv skal ha med nistepakke?
- Dere har tilpasset de originale tripp-trapp-stolene til å bedre passe de minste, hva er bakgrunnen for dette?
- Noen barn på avdelingen går i få prosenter, hvilke tanker har du rundt dette?
- Visjonen til barnehagen er «med kvardagsmagi og vennegaranti», hva legger du i dette?
- Hvilke regler har dere med tanke på smokkebruk?
- Før klokken ni leveres alle barna oppe på storbarnsavdeling, reagerer noen av de minste barna annerledes når de leveres oppe sammenlignet med nede på småbarnsavdelingen?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

Hva mener du med det?

Kan du utdype det som du nettopp sa?

Fortell meg hva du tenker?

Hvorfor?

Hvordan?

Hva er dine tanker rundt dette?

Hvilken betydning har det for deg?

Hvorfor er det viktig?